

Seksuaaliväkivaltaa vai sextingiä?

Koulutus verkkovälitteisistä lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista ilmiönä ja kansainvälisten sopimusten valossa

Maria Rossi

11/2021

ESIPUHE

Vuonna 2011 palasin töihin äitiysloman jälkeen Helsingin poliisilaitoksen väkivaltarikosyksikköön. Minulta kysyttiin, haluaisinko siirtyä työskentelemään seksuaalirikosjaokseen ja siellä erityisesti "nettijuttuja" tutkivaan pieneen tutkintaryhmään, joka tutki verkkovälitteisiä lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia tekijäkeskeisesti - usein paljastaen valtavia rikoskokonaisuuksia, kun tekijöiden tietotekniset laitteet ja sosiaalisen median tilit ja sovellukset tutkittiin perinpohjaisesti.

Aloitin työskentelyn tässä paljastavan tutkinnan ryhmässä tietämättä entuudestaan juuri mitään lapsiin kohdistuneista seksuaalirikoksista, lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavasta kuvamateriaalista tai sosiaalisen median koukeroista poliisin rikostutkinnan kannalta. Työ oli kuitenkin todella mielenkiintoista – jopa siinä määrin, että viimeisten vuosien aikana olen palannut takaisin kansainvälisen tiedonvaihdon maailmasta Europolin kansallisesta yksiköstä verkkovälitteisten lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten pariin; tällä kertaa tarkastelemaan ilmiötä tiedustelutiedon ja kansainvälisen asiantuntijuuden näkökulmasta. Kesästä 2020 saakka olen saanut kehittää lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan liittyvää esitutkintaa monialaisesti Barnahus-hankkeessa poliisiasiantuntijana työskennellen.

Jo silloin, kymmenen vuotta sitten, kaipasin jonkinlaista perehdytyspakettia verkkovälitteiseen lapsiin kohdistuvaan seksuaaliväkivaltaan paremmin tutustuakseni, sillä työ vaati erikoistumista monelta eri kantilta. Lapsiin kohdistuneiden rikosten tutkinta vaatii erikoisosaamista, seksuaalirikokset ovat rikoslain hankalimpia säännöksiä ja digitaalisen ympäristön kehitys vaatii jatkuvaa perehtymistä rikostutkinnan onnistumiseksi. Toivon, että tämä opinnäytetyö ja Poliisiammattikorkeakoulun tilaustyönä laatimani koulutuspaketti vastaa uusille ilmiön torjuntaan perehtyville rikostutkijoille edes joihinkin niistä perustavaa laatua olevista kysymyksistä, joita itse aikoinani esitin.

Tampereella 22.11.2021

Maria Rossi

ylikonstaapeli, opiskelija mYAMK2021

Barnahus-poliisiasiantuntija

TIIVISTELMÄ

Rossi Maria: Seksuaaliväkivaltaa vai sextingiä? Koulutus verkkovälitteisistä lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista ilmiönä ja kansainvälisten sopimusten valossa.

Opinnäytetyön muoto: Toiminnallinen opinnäyte

Julkisuusaste: Julkinen

Ohjaaja: OTT, VT, yliopettaja Satu Rantaeskola

Tutkinto: Poliisi (mYAMK)

Verkkovälitteinen lapsiin kohdistuva seksuaaliväkivalta on jatkuvasti kehittyvä ja valtavasti lisääntyvä ilmiö. Tämä opinnäytetyö on ilmiön perusteita kuvaava verkkokoulutus, joka on ensisijaisesti tarkoitettu poliisiopiskelijoille ja poliisin ammatilliseen täydennyskoulutukseen osallistuville virkamiehille itsenäisesti suoritettavaksi verkkokoulutukseksi.

Lapsiin kohdistuneista seksuaalirikoksista löytyy jonkin verran aikaisempaa tutkimustietoa, mutta verkkovälitteisistä tekemuodoista sitä on vielä tarjolla valitettavan vähän. Opinnäytetyön raporttiosan kirjallisuuskatsauksessa pyritään luomaan tiivis katsaus ajankohtaiseen kansalliseen ja kansainväliseen tutkimustietoon ja ilmiön laajuutta kuvaaviin selvityksiin.

Raportissa kuvataan myös verkkovälitteisiä tekemuotoja sääntelevät kansainväliset ihmisoikeussopimukset ja EU-lainsäädäntö, sekä selostetaan kansallisen lainsäädännön lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten tunnusmerkistöistä ne, joita sovelletaan verkkovälitteisiin tekoihin. Lisäksi raportissa avataan koulutuksen laatimisprosessi.

Varsinaisen koulutuksen videoluennoista ensimmäisessä kuvataan ilmiön käsitteet ja tekoympäristö. Osiossa kaksi perehdytään verkkovälitteisten lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten tekemuotoihin ja ikärajoihin. Kolmas osio pureutuu tarkemmin aihepiiriin kansainväliseen ja kansalliseen lainsäädäntöön. Koulutustallenteisiin on lisätty lisätietokohtia, joista löytyy kiinnostuneelle opiskelijalle perehdyttäväksi linkkejä lisätiedon lähteille. Tätä opinnäytetyön raporttia voi käyttää myös kirjallisena koulutusmateriaalina koulutuksen teoriaosuuden osalta.

Sivumäärä: 54

Tarkastuskuukausi ja vuosi: marraskuu 2021

Avainsanat: lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, verkkovälitteinen lapsiin kohdistuva seksuaaliväkivalta, lapsen houkutteleminen seksuaalisiin tarkoituksiin, lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistava kuvamateriaali, grooming, CSAM, child sexual abuse material, OCSEA, Online Child Sexual Exploitation and Abuse

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	2
2 MENETELMÄT	5
2.1 Tutkimuskysymykset	5
2.2 Toiminnallisen hankkeen toteuttaminen.....	6
3 KIRJALLISUUSKATSAUS ILMIÖSTÄ.....	8
3.1 Lapset digitaalisessa ympäristössä	8
3.2 Kansainvälisiä julkaisuja verkkovälitteisestä lapsiin kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta.....	9
3.3 Kansallisia julkaisuja verkkovälitteisestä lapsiin kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta	12
3.4 Poliisin tietoon tulleet tapaukset	13
3.5 Kokonaisrikollisuuden määrä.....	13
4 KÄSITTEET JA TERMIT	16
4.1 Oikeiden käsitteiden käyttämisen merkitys	16
4.2 Lapsi ja suojaikäraja	17
4.3 Digitaalinen ympäristö.....	17
4.4 Lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan käsitteet.....	18
4.4.1 Lapsiin kohdistuva seksuaaliväkivalta	18
4.4.2 Lapsen houkuttelevuus seksuaalisiin tarkoituksiin	20
4.4.3 Lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistava materiaali.....	21
4.5 YHTEENVETO lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan käsitteistä ja termeistä	23
5 KANSAINVÄLISET SOPIMUKSET	24
5.1 YK:n lapsen oikeuksien sopimus.....	24
5.2 YK:n lapsen oikeuksien komitea ja Suomea koskevat päätelmät 2011.....	26
5.3 Valinnainen lisäpöytäkirja lapsen oikeuksien sopimukseen.....	27
5.4 YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti.....	28
5.5 Yleissopimus tietoverkkorikollisuudesta – Budapestin sopimus.....	29
5.6 Yleissopimus lapsiin kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta – Lanzaroten sopimus.....	30
5.7 EU-direktiivi lapsiin kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta	32
6 SUOMEN KANSALLINEN SÄÄTELY JA STRATEGIAT	37
6.1 Rikoslain sääntely rangaistavaksi määritellyistä teoista	37
6.2 Rikosepäilyn selvittämistä koskeva lainsäädäntö.....	42
6.3 Lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan materiaalin levittämisen estotoimia.....	43
6.4 Suomen kansallisia toimia ilmiön torjunnassa	44
7 KOULUTUKSEN SUUNNITTELU JA TOTEUTUS.....	49
7.1 Koulutuksen suunnittelu	49
7.2 Koulutuksen toteutus	49
7.3 Koulutusmateriaalin testaus	50
7.4 Koulutuksen lopullinen rakenne.....	51
8 LOPUKSI.....	53
8.1 Mitä tekisin toisin?.....	53
8.2 Jatkokoulutuksen suunnittelu	54
8.3 Jatkotutkimusehdotus	54

LIITTEET:

LIITE 1: RIKOSLAIN SÄÄNTELY

LIITE 2: SEKSUAALIRIKOKSIA KOSKEVAN RIKOSLAIN 20 LUVUN KOKONAISUUDISTUS

LIITE 3: KOULUTUSOSIO 1

LIITE 4: KOULUTUSOSIO 2

LIITE 5: KOULUTUSOSIO 3

1 JOHDANTO

Toiminnallisen opinnäytetyöni produkti on tilauksesta Poliisiammattikorkeakoululle toteutettava koulutus *verkkovälitteisestä lapsiin kohdistuvasta seksuaalirikollisuudesta*. Tämä raportti kuvaa opinnäytetyön taustaa: koulutuksen tarvetta ja lähtökohtia ja koulutuspaketin varsinaista toteutushanketta. Teoriaosuudessa esittelen ilmiöön liittyvää viimeaikaista tutkimustietoa ja ajankohtaisia selvityksiä ilmiön laajuudesta. Esittelen myös kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia, EU-lainsäädäntöä ja Suomen kansallista oikeudellista sääntelyä siltä osin, kun ne vaikuttavat verkkovälitteisen lapsiin kohdistuvan seksuaalirikollisuuden torjuntaan.

Sosiaali- ja terveysministeriön rahoittamassa ja Terveiden ja Hyvinvoinnin laitoksen (THL) koordinoimassa Barnahus-hankkeessa selvitetään parhaillaan moniviranomaisyhteistyössä parhaita kansallisia käytänteitä lapsiin kohdistuvien rikosten selvittämiseksi ja tutkimiseksi, sekä rikoksen uhriksi joutuneiden lasten ja heidän perheidensä tukemiseksi (Laajasalo & Rajala 2019). Työskentelen tällä hetkellä opintojeni ohella toisena Barnahus-hankkeen poliisiasiantuntijoista heinäkuusta 2020 vuoden 2021 loppuun saakka. Hankkeessa tuottamassamme selvityksessä poliisin lapsirikostutkinnan nykytilasta kävi ilmi, että poliisi tarvitsee lisää koulutusta erityisesti verkkomaailmaan liittyviin lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin niiden tehokkaammaksi torjumiseksi. (Lehtinen & Rossi 2021.)

Barnahus-hanke linkittyy myös laajemmin kansalliseen Väkivallaton lapsuus -toimenpidesuunnitelmaan lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025 (Korpilahti ym. 2019). Sen vuonna 2021 julkaistussa toimeenpano- ja viestintäsuunnitelmassa mainitaan luvun 11 toimenpiteenä numero viisi (Korpilahti ym., 97–98), että viranomaisilla ja ammattilaisilla tulee olla riittävä tieto ja resurssit puuttua verkkovälitteisiin lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin. Suunnitelmassa on listattu toimijat, joista kyseiseen luvun 11 toimenpiteeseen numero 5 liittyen Poliisihallituksen ja THL:n Barnahus-hankkeen toimijoiden on kirjattu muun muassa kehittävän viranomaisille, erityisesti poliisille, kansallista koulutusta verkossa tapahtuvasta lapsiin kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta.

Poliisiammattikorkeakoulun vuoden 2021 tulossopimukseen on Poliisihallituksessa kirjattuna tavoite lisätä tietoisuutta lapsiin kohdistuvien verkossa esiintyvien seksuaalirikosten ja siihen liittyvän kuvamateriaalin kansainvälisen kokonaisilmiön torjunnasta. Kokonaisuuden osaamisen lisäämiseksi Poliisiammattikorkeakoulun tulee tarjota ilmiöstä riittävästi valtakunnallista tutkinto- ja täydennyskoulutusta. (Poliisihallitus 2020, 2.) Opinnäytetyötäni voidaan tulevaisuudessa hyödyntää mainitun koulutuksen suunnittelussa ja konkreettisessa toteutuksessa koulutuksen muodostaessa perustan koko ilmiön ymmärtämiselle lainvalvontaviranomaisten näkökulmasta sen tehokkaan torjunnan ja tutkinnan mahdollistamiseksi.

” Informaatioteknologia ja siihen liittyvä verkkoteknologia on jo paljolti fyysisen maailman lainalaisuuksista irrallaan. Myös tutkimuksessa tulisi huomioida ilmiöiden muuttuminen kyberilmiöiksi ja tarkistaa aiempia fyysiseen maailmaan sidottuja teorioita, uudelleen arvioida niitä ja sovittaa niitä verkkoympäristöihin. Tämä tulisi huomioida myös rikoksentorjuntaan liittyen ja kehittää tietoa ja käsitteistöä vastaamaan paremmin tietoverkoissa tapahtuvia psykologisia ja sosiaalisia ilmiöitä. ” (Nikolovska 2020, 86.)

2 MENETELMÄT

Tässä luvussa esittelen asettamani tutkimuskysymykset ja kuvaan toiminnallisen työn toteuttamista ja toiminnallisen työni produktin, laatimani verkkokoulutuksen pohjaksi selvittämäni teoreettisen viitekehysten luomista kirjallisuuskatsauksen ja lainopin keinoin.

2.1 Tutkimuskysymykset

Toiminnallisen työni tutkimuskysymyksiksi asetin seuraavat kysymykset:

1. Mitä viranomaisen tulee tietää verkkovälitteisistä lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista ilmiönä torjuakseen niitä tehokkaasti?
2. Mitä termistöä ilmiöön liittyy?
3. Mitä Suomea sitovista kansainvälisistä lainsäädännöllisistä velvoitteista ja kansallisista säännöksistä sovelletaan verkkovälitteisissä lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa?

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen valitsin pohjaksi koko koulutuksen suunnittelulle. Mitä tästä monimutkaisesta ilmiöstä tulisi poliisin vähintään tietää ja ymmärtää, jotta pystyisimme lisäämään esitutkintaan päätyvien tapausten määrää ja tehostamaan tapausten tutkintaa? Rajasin ensin alkuun pois sellaiset seikat, jotka liittyvät laajemmin rikosten varsinaiseen esitutkintaan ja siihen liittyviin prosesseihin tai toisaalta ilmiön sellaisiin erityispiirteisiin, joilla ei ole laajemmassa kuvassa merkitystä ilmiön perusteita kuvatessa.

Toisena tutkimuskysymyksenä käsittelin aihepiiriin liittyvää terminologiaa. Kansallisessa Barnahus-hankkeessa on käynnistetty lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin liittyvien termien ja käsitteiden yhdenmukaistamisen hanke, mistä poimin tähän työhöni kolme merkittävintä kokonaisuutta; lapsiin kohdistuva seksuaaliväkivalta ja groomingiin eli lapsen houkutteluun seksuaalisiin tarkoituksiin, sekä kuvamateriaaliin liittyvät käsitteet ja termit, joilla niihin suositellaan viitattavan.

Viimeinen tutkimuskysymyksistäni käsittelee koulutuksen varsinaista oikeudellista teoriapohjaa. Poliisin työn perustana toimii aina voimassa oleva lainsäädäntö, joten ilmiön selvittämisessä oleellista on selvittää verkkovälitteisten tekojen määritelmät rikosoikeudellisesti.

2.2 Toiminnallisen hankkeen toteuttaminen

Tämä opinnäytetyö on toiminnallinen hanke, jonka produktina on verkkokoulutus; tallennettavat luennot luentomuistiinpanoineen. ”Toiminnallinen opinnäytetyö tavoittelee ammatillisessa kentässä käytännön toiminnan ohjeistamista, opastamista, toiminnan järjestämistä tai järjeistämistä” (Vilka & Airaksinen 2003, 9). On kuitenkin tärkeää, että ammattikorkeakoulun toiminnallisessa opinnäytetyössä yhdistyvät käytännön toteutuksen lisäksi (omassa työssäni koulutuksen laatimisen lisäksi) myös toteutuksen raportointi tutkimusviestinnällisesti (Vilka & Airaksinen 2003, 9). Lukemasi raportti pyrkii tekemään juuri sitä, raporttoimaan tietopohjaa sekä prosessia, jonka lopputuloksena tämä koulutus syntyi. Vaikka opinnäytetyön toteuttaminen toiminnallisena hankkeena eroaakin empiiristen tutkimusten opinnäytetyöstä rakenteellisesti, tulee toiminnallisessakin hankkeessa raporttiin kirjata mitä, miksi ja miten toiminnallista työtä on tehty ja kuinka tutkija työprosessiaan ja produktiaan arvioi (Vilka & Airaksinen 2003, 65).

Toiminnallisen opinnäytetyöni on tarkoitus olla täysin julkinen ja siinä ei ole tarkoitus käyttää turvaluokiteltuja aineistoja. Työn raporttiosuudessa ja sen produktina toteutettavassa koulutuksessa tullaan käsittelemään tätä rikosalaa ilmiönä julkisten lakitekstien ja kansainvälisten sopimusten valossa. Produkti tulee koostumaan luentopakelistä, johon liittyvät luentomuistiinpanot ja valmiiksi tallennetut videoluennot, jotka julkaistaan verkkokoulutuksena poliisin sisäisellä Moodle-koulutuslustralla. Luennoissa tullaan kuvaamaan ilmiötä sekä perinteisen luennon että niin sanottujen HotSpot-kohtien avulla, joihin opiskelija voi halutessaan perehtyä tarkemmin.

Kaikessa tutkimuksessa käytetään teorioita, jotka auttavat tutkijaa jäsentämään tutkimuskohdetta ja siitä kerättyä aineistoa (Nieminen & Lähtenmäki 2021, 20.) Teorialla voidaan tarkoittaa myös teoreettista viitekehystä, jonka Nieminen ja Lähtenmäki kuvaavat voivan antaa tutkijalle silmälasit, eli näkökulman siihen, miten tutkittava ilmiö liittyy osaksi suurempaa kokonaisuutta (2021, 21). Tässä toiminnallisessa työssä voidaan todeta tutkimuksellisen osuuden muodostuneen juuri teoreettisen viitekehysten rakentamisessa ”digitaalisen ympäristön” silmälasien kautta.

Teoreettinen viitekehys rakentui pääosin ilmiöön liittyvän kansallisen lainsäädännön, ja siihen vaikuttaneiden kansainvälisten ihmisoikeussopimusten lainopillisen tarkastelun pohjalta. Tarkastelemani ilmiön muuttuvasta ja kehittyvästä luonteesta johtuen koin aiheellisesti lisätä teoriapohjaan sisältöä myös kirjallisuuskatsauksen avulla viimeaikaisesta tieteellisestä tutkimustiedosta ja ajankohtaisista kansainvälisistä selvityksistä, jotka kuvaavat parhaiten koko jatkuvasti kasvavan ilmiön laajuutta.

Tämän opinnäytetyön raportin luvussa 3 selostan koulutuksen taustaksi ilmiöstä koostetun tiiviin kirjallisuuskatsauksen viimeisimmän tutkimustiedon ja kansallisten ja kansainvälisten julkaisujen pohjalta. Tätä ilmiön kuvausta ei sellaisenaan liitetty varsinaiseen koulutuspakettiin tiedon

jatkuvasti muuttuvan, päivittyvän ja vanhenevan luonteen takia. Kirjallisuuskatsauksen aineistoa on käytetty perustana koulutuksen johdantoa ja tekemuodoista kertovaa koulutusosuutta laadittaessa ja jotkin osiot ovat päätyneet koulutuksen HotSpot-kohtiin lisätiedoiksi. ”Kirjallisuuskatsaus kuuluu lähtökohtaisesti kaikkeen tieteelliseen tutkimukseen eikä se ole siis millään tavalla erityinen tai erikoinen asia tässä kontekstissa. Käytännössä kirjallisuuskatsaus on tutkimusongelmaan liittyvän aiemman tutkimuksen ja kirjallisuuden kriittinen, tiivis erittely ja sen pohjalta tutkijan oman päämäärän ohjaamana tehty synteesi ” (Mannila 2021).

Raportin luvussa 4 on tarkasteltu oikeusdogmaattisin keinoin aihepiiriin liittyvää voimassa olevaa kansallista lainsäädäntöä sekä sen taustalla olevia kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia. Oikeusdogmatiikka eli lainoppi rakentuu voimassa olevien oikeusnormien varaan. Lainopin kaksi keskeisintä tehtävää ovat ensinnäkin oikeusjärjestykseen kuuluvien sääntöjen tutkimusta ja sitä kautta oikeusnormin ajatussisällön selvittämistä, eli oikeusnormilauseiden tulkintaa ja toisekseen voimassa olevan oikeuden jäsentämistä eli tutkimuskohteen systematisointia. (Husa ym. 2008, 19–20.)

Tässä työssä systematisoinnilla pyritään löytämään ne voimassa olevat kansainväliset ihmisoikeussopimukset sekä kansalliset oikeusnormit, jotka säätelevät erityisesti digitaalisissa ympäristöissä tapahtuvia seksuaalirikoksia. Teoksessa *Kirjoitetaan juridiikkaa* todetaan, että oikeusjärjestyksen systematisointi auttaa hahmottamaan oikeudellisten järjestelyiden kokonaiskuvaa ja niiden välisiä keskinäisiä suhteita (Husa ym. 2008, 2021).

Selvitin ne kansainväliset ihmisoikeussopimukset ja EU-lainsäädännön, jotka viittaavat erityisesti verkkovälitteisiin tekemuotoihin lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa. Näillä kansainvälisillä oikeudellisilla instrumenteilla on ollut suoraa vaikutusta siihen, kuinka Suomen kansallisen rikoslain oikeusnormit ovat muodostuneet. Lisäksi työssä pyritään jäsentämään ne oikeusnormit kaikkien seksuaalirikossäädösten joukosta, joita voidaan soveltaa erityisesti digitaalisissa ympäristöissä tapahtuneisiin, lapsiin kohdistuneisiin rikoksiin, joiden tekijällä on seksuaalinen tarkoitus. Lopuksi tutustuin seksuaalirikossäädösten kokonaisuudistukseen, joka on tätä raporttia kirjoitettaessa hallituksen esityksen lausuntovaiheessa.

3 KIRJALLISUUSKATSAUS ILMIÖSTÄ

Tässä luvussa selostan kirjallisuuskatsauksen avulla verkkovälitteisiä lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia ilmiönä. Kirjallisuusanalyysin materiaaliksi valikoitui erityisesti verkkovälitteiseen teemaan liittyviä tieteellisiä tutkimusjulkaisuja ja niiden lisänä ajankohtaisia kansallisia ja kansainvälisiä muita julkaisuja ja selvityksiä verkkovälitteisestä lapsiin kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta.

Internetin alkuaskeleet on otettu 1960-luvun lopussa Yhdysvaltain puolustushallinnon ARPANET:in (Advanced Research Projects Agency Network) kehityksessä (Marill & Roberts 1966). Toisiinsa yhdistyvät tietokoneet ja niiden välinen verkko kehittyi vuosien varrella ja levisi vähitellen vuodesta 1989 Tim Berners-Leen kehittämän world wide web-järjestelmän kautta maailmanlaajuiseksi (Berners-Lee 1989, World Wide Web Foundation 2021). Meidän tuntemamme internet saapui Suomeenkin ryminällä 1990-luvun puolivälissä uusien kaupallisten selainten käytön yleistyttyä. Suomen ensimmäiset www-sivut avattiin Teknillisen korkeakoulun tietotekniikan laitoksella vuonna 1993 (Hyppönen 2021, luku: Ensimmäiset www-sivut). Nyt vuonna 2021 ilmestyneessä kirjassaan *Internet, F-Securen* Mikko Hyppönen toteaa: ”Meistä tullaan kirjoittamaan, että olimme ensimmäiset ihmiset, jotka menivät nettiin. Me olemme ensimmäiset ihmiset, jotka elävät osan elämästään reaali maailmassa ja osan internetissä”.

Tämän päivän sosiaalisen median keskellä kasvaneiden lasten on hankala kuvitella maailmaa ilman internetiä. Heille sen määrittely reaali maailmasta erilliseksi ympäristöksi vaikuttaa usein hyvin keinotekoiselta (Joleby 2021, 19; Lyytinen 2020). Verkkovälitteiset rikokset on kuitenkin tässä koulutuksessa syytä vielä lainsäädännön ja ilmiön ymmärtämisen takia erotella reaali maailman fyysisistä rikoksista, unohtamatta kuitenkin niiden mahdollisesti yhtä lailla lapsille haittaa aiheuttavaa luonnetta (Joleby 2021, 2).

3.1 Lapset digitaalisessa ympäristössä

EU Kids Online 2020 -tutkimuksessa on selvitetty eurooppalaisten 9–16-vuotiaiden lasten ja nuorten internetin käyttöä; netin saatavuutta, käyttötapoja ja lasten ja nuorten mahdollisuuksia ja riskejä verkossa. Tiedot on kerätty syksyn 2017 – kesän 2019 välillä yhteensä yli 25 000 lapselta 19:sta eri Euroopan maasta. Suomi oli yksi tutkimukseen osallistuneista maista. (Smahel ym. 2020.) Tästä tutkimuksesta voidaan todeta seuraavaa:

Aikaisempaan vuoden 2010 tutkimukseen verrattuna lapset ja nuoret käyttävät huomattavasti enemmän sekä internetiä että älypuhelimia ja päivittäinen netin käytön

aika on lähes tuplaantunut monessa maassa. Eri-ikäisten lasten ja nuorten netin käytössä on suuria eroja ajallisesti; 15–16-vuotiaat käyttävät todennäköisemmin älypuhelimia päivittäin nuorempiin lapsiin verrattuna ja netissä käytetty aika on kaksinkertainen 9–11-vuotiaisiin verrattuna.

Tytöt ja pojat vaikuttavat käyttävän sosiaalista mediaa yhtä paljon, mutta pojat käyttävät tyttöjä enemmän aikaa pelaamiseen netissä. Videoiden katsominen, musiikin kuuntelu ja ystävien ja perheen kanssa kommunikointi ovat päivittäisiä tapoja viettää aikaa netissä.

Tutkimuksessa esitettiin lapsille ja nuorille kysymyksiä myös netin käytön riskeistä. 12–16-vuotiaiden määrä, jotka olivat vastaanottaneet seksuaalisia viestejä verkossa vaihteli maittain 8 %:sta 39 %:iin. Tytöt ja iältään vanhemmat nuoret saivat eniten ei-toivottuja seksuaalisia viestejä.

Tutkimuksen mukaan yleistetyksi neljäsosa, joissain maissa joka toinen eurooppalaisista lapsista tai nuorista on kommunikoinut netissä sellaisen henkilön kanssa, jonka kanssa he eivät ole tavanneet, mutta vain yksi kuudesta on tavannut henkilön reaali maailmassa. Pojat ja iältään vanhemmat nuoret sosialisoivat ennestään tuntemattomien henkilöiden kanssa. Suurin osa lapsista raportoi olleensa tyytyväinen tavattuun online-kontaktinsa, joten tällaiset kontaktit voivat olla riskin lisäksi myös mahdollisuus lapsille tai nuorille tavata myös ikätovereitaan. (Smahel ym. 2020, 6–8.)

On huomioitava, että Smahelin ja hänen kollegoidensa tutkimus on tehty ennen maailmanlaajuista koronapandemiaa, jolla on ollut vaikutuksensa niin lasten ja nuorten digitaalisissa ympäristöissä viettämään aikaan, kuin myös verkkovälitteiseen lapsiin kohdistuvaan seksuaalirikollisuuteen. Pandemia saattaa osaltaan selittää esimerkiksi vuonna 2021 julkaistun suomalaisen Pelastakaa Lapset RY:n toimittaman Grooming-selvityksen nousseet lukemat, jossa jo kolmannes vastaajista (31%) vietti jo yli viisi tuntia sosiaalisen median palveluissa (Juusola ym. 2021). Tämä oli keskimäärin tuntia enemmän kuin vuotta aikaisemmin toteutetussa Smahelin ja kollegoiden *EU Kids Online* -tutkimuksessa oli käynyt ilmi. Grooming-selvitystä analysoidaan tarkemmin alaluvussa 3.5. Kokonaisrikollisuuden määrä.

3.2 Kansainvälisiä julkaisuja verkkovälitteisestä lapsiin kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta

Viimeisten vuosien ajan verkkovälitteisiin lapsiin kohdistuvaan seksuaaliseen väkivaltaan liittyvien tekojen määrä on jatkuvasti lisääntynyt. Suurin osa teoista jää silti todennäköisesti viranomaisilta

piiloon, jolloin rikosten uhrin jäivät pimettiin ja tekijät paljastumatta. Europolin SOCTA-julkaisussa verkkovälitteinen lapsiin kohdistuva seksuaaliväkivalta nostetaan yhdeksi päärikosuhkista Euroopan Unionin alueella (Europol SOCTA 2021, 9). Internetin ja sosiaalisen median lisääntyvä käyttö vaikuttaa myös rikosilmiön kasvuun.

Europolin viimeisimmässä vuosittaisessa IOCTA-julkaisussa syksyltä 2021 nostetaan erityisesti lasten itse tuottama seksuaalissävyytteinen materiaali kasvavan huolen aiheeksi. Tätä materiaalia on havaittu myös levitettävän taloudellisen hyödyn tavoittelemiseksi (Europol IOCTA 2021, 10). Lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan kuvamateriaalin (CSAM) valmistaminen ja levittäminen kokonaisuudessaan on julkaisun mukaan edelleen valtava ongelma pitäen sisällään niin reaaliaikaisen tallennetun tai ns. livestriimatun lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan, samoin kuin vertaisverkkojen (peer-to-peer, P2P-verkkojen) ja Dark Webin välityksellä välitetyn materiaalin. Vuoden sisällä lainvalvontaviranomaiset eivät Euroopassa ole havainneet merkittäviä muutoksia rikosilmiöön. Lasten valvomattomalla ja kasvavalla läsnäololla digitaalisissa ympäristöissä on ollut vaikutuksensa CSA-materiaalin tuottamiseen ja levittämiseen, samoin kuin salattujen viestisovellusten käytöllä lasten houkuttelemisen metodeihin seksuaalisissa tarkoituksissa. (Europol IOCTA, 24–29.)

Useat kansainväliset järjestöt, jotka työskentelevät verkkovälitteisen lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan torjunnan parissa, julkaisevat myös omia vuosittaisia tilannekatsauksia tai raporttejaan. Näistä nostan tässä mainittavaksi ruotsalaisen yksityisen Netclean-yrityksen vuodesta 2015 saakka julkaiseman vuosittaisen katsauksen lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan globaalista tilanteesta. Raportti koostuu lainvalvontaviranomaisille toimitetusta kyselystä, johon vuonna 2020 kesällä oli vastannut yhteensä 470 lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten parissa työskentelevää poliisia 39:stä eri maasta. Vastaajia oli myös Suomesta. Yhdeksästä keskeisestä löydöksestä kuusi ensimmäistä oli koottu lainvalvontaviranomaisten vastauksista ja kolme viimeistä koskivat yksityisen yrityspuolen näkymiä ilmiön torjunnassa erityisesti vuoden 2020 pandemian aikana. Lainvalvontaviranomaisten vastauksista oli havaittavissa, että sulkutilalla ja rajoituksilla on ollut vaikutuksia lapsiin kohdistuvaan seksuaaliväkivaltaan; selkeästi verkkovälitteisiin ja jonkin verran reaali maailmassa tapahtuviin. Digitaalisissa ympäristöissä on näkynyt kasvua lapsiin kohdistuvaan seksuaaliväkivaltaan liittyvässä toiminnassa, niin groomingin eli lasten houkuttelun kuin myös tekijöiden keskinäisten foorumien keskusteluissa. Maltillista kasvua on edelleen nähtävissä myös aihepiiriin liittyvissä vihjeissä ja raporteissa erityisesti USA:ssa. Puolet vastaajista oli raportoinut kasvua myös poliisille ilmoitettujen tapausten määrissä. (Netclean 2021.)

We Protect Global Alliance -yhdistyksen laaja ja maailmanlaajuisesti kattava julkaisu *The Global Threat Assessment Report 2021* kuvaa yksityiskohtaisesti verkkovälitteisen lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan laajuutta. Raportin mukaan ilmiön jatkuva kasvu tarvitsee vahvempia

kollektiivisia torjuntatoimia globaalisti. Sen tarkoitus on rohkaista tieteellisen tutkimukseen pohjautuvaan ilmiön torjuntaan nostamalla esiin prosesseja, joita kehitetään jatkuvasti globaalisti ja alleviivata lapsiin kohdistuvan riskin pienentämistä tehokkailla ennalta estämisen keinoilla. Raportin mukaan COVID-19-pandemia on aiheuttanut merkittävän nousun verkkovälitteisessä lapsiin kohdistuvassa seksuaaliväkivallassa. Yksi kolmesta vastaajasta Economist Impact Survey-kyselytutkimuksissa oli joutunut verkossa lapsena tekemään jotain seksuaalista, mikä oli tuntunut epämukavalta. Raportissa nostettiin esiin myös UK:n Internet Watch Foundation - toimijan raportoima hätkähdyttävä 77% nousu vuodesta 2019 vuoteen 2020 lasten itsensä tuottamassa seksuaalissävyytteisessä kuvamateriaalissa, sekä USA:n National Center of Missing and Exploited Children -keskuksen keskimääräinen päivittäin käsittelemien 60 000 raportin valtava määrä. Tutkimuksen mukaan LGBTQ+ -lapset ja nuoret, eli sukupuoli- tai seksuaalivähemmistöihin kuuluvat lapset ja nuoret kohtasivat muita todennäköisemmin seksuaalista häirintää digitaalisissa ympäristöissä. Valtioiden sitoutumisen ja teknologiayritysten kehityksen myötä on kuitenkin toivoa, että tämä globaali pandemia saadaan käännettyä laskusuuntaan. (WeProtect Global Alliance, 2021.)

Perinteistä tieteellistä tutkimusta lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista on kansainvälisesti löydettävissä laajasti, mutta pelkästään verkkovälitteisiin tekemuotoihin keskittyvää tutkimusta on vielä rajallisemmin saatavilla. Syksyllä 2021 Ruotsissa julkaistu väitöskirja keskittyy kuitenkin pelkästään verkkovälitteisiin lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin. Malin Joleby on nimennyt kolmesta tutkimusartikkelista koostuvan väitöskirjansa *Technology-assisted child sexual abuse* (TA-CSA) käyttäen englanninkielistä verkkovälitteisistä tekemuodoista ajoittain käytettävää termiä. Väitöskirjan aineistona käytettiin Ruotsin oikeusistuimissa käsiteltyjä verkkovälitteisiä lapsiin kohdistuneita seksuaalirikostapauksia (tutkimus I: $N = 122$, tutkimus II: $N = 98$), joissa uhrin olivat tapaushetkellä iältään 7–17 -vuotiaita ja epäillyt 16–69 -vuotiaita ja haastatteleamalla lapsia, jotka olivat olleet tapaushetkellä 7–13 -vuotiaita, mutta haastattelun hetkellä olivat jo 17–24 -vuotiaita. (Joleby 2021.)

Tutkimuksessa I tutkittiin digitaalisissa ympäristöissä toimineiden tekijöiden taktiikoita lasten houkuttelemisessa. Yksi tutkimuksen löydöksistä tukee väitettä, että tekijät käyttävät painostamista ja kiristämistä lasten kanssa viestiessään. Tutkimuksessa II tutkittiin, kuinka tuomioistuimet ottivat huomioon tapausten tuomioissa tekojen haitallisuuden lapsille. Tulosten mukaan jotkut uhreista kokivat heihin kohdistuneen seksuaaliväkivallan niin uhkaavana, ettei heille jäänyt muita mahdollisuuksia kuin toteuttaa tekijän pyytämät monenlaiset seksuaaliset teot. Lapsille teoista aiheutunut haitta verkkovälitteisten tekojen osalta vastaa reaali maailmassa lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten haittaa. Tutkimuksessa III suoritettujen haastattelujen tuloksena olikin se, ettei verkkovälitteisiä tekemuotoja tulisi katsoa vähemmän haitalliseksi kuin reaali maailman tekoja. Teot

olivat vaikuttaneet uhrien elämään ja käsitykseen itsestään sekä tapahtuma-aikana että pitkäkestoisesti. Uhrit syyttivät usein itseään tapahtuneesta ja joutuvat elämään pelon kanssa siitä, että seksuaaliväkivallan seurauksena syntyneet kuvat kiertävät verkossa ja nousevat pintaan aina vain uudelleen ja uudelleen. (Joleby 2021.)

3.3 Kansallisia julkaisuja verkkovälitteisestä lapsiin kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta

Suomenkielistä viimeaikaista tieteellistä tutkimusta erityisesti tai rajatusti vain verkkovälitteiseen lapsiin kohdistuvaan seksuaaliväkivaltaan liittyen on melko rajallisesti löydettävissä. Joitain artikkeleita ja opinnäytetöitä aihepiiriin liittyen kuitenkin löytyy Jyväskylän yliopistossa julkaistun väitöskirjan lisäksi.

Manja Nikolovska on väitöskirjassa *The internet as a creator of a criminal mind and child vulnerabilities in the cyber grooming of children* tutkinut erityisesti sitä, mikä on digitaalisten ympäristöjen vaikutus lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin. Nikolovska väittää, ettemme pysty selittämään verkkovälitteistä lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa, ellemmme pysty erottelemaan niitä tekijöitä, jotka ovat kyberympäristön aiheuttamia erityispiirteitä tässä rikollisuudessa (Nikolovska 2020). Tutkimuksen yhteenvedossa todetaan, ettei verkkovälitteistä lapsiin kohdistuvaa houkuttelua seksuaalisiin tarkoituksiin tapahdu pelkästään verkkoympäristön vaikutuksesta, tai pelkästään henkilön poikkeavan (seksuaali)käyttäytymisen takia, vaan niiden muodostaman yhteisvaikutuksen ansiosta. (Nikolovska 2020, 85.)

Poliisiammattikorkeakoulussa on laadittu viimeisten vuosien aikana kaksi AMK-tasoista opinnäytetyötä, joissa on toisessa kuvattu groomingia ilmiönä erityisesti sosiaalisessa mediassa (Lamminpää 2019) ja toisessa lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavaa kuvamateriaalia (Child Sexual Abuse Material, CSAM) tapaustutkimuksena yksittäisen CSAM-verkkoyhteisön toimintaan tutustumisen kautta (Salovaara 2021). Salovaaran tutkimus kuvailee erityisesti teemaa tuntemattomille hyvin CSAM-verkkoyhteisöjen rakennetta ja toimintaa tapausesimerkin kautta. Yhteisöt erityisesti Dark Webissä keskittyvät usein juuri CSAM-kuvien ja videoiden jakamiseen, sekä kuvamateriaalista heränneisiin keskusteluihin.

Myös Suomessa aihepiiriin parissa toimivat järjestöt julkaisevat aktiivisesti ilmiötä tutkivia ja ajankohtaista nykytilaa kuvaavia selvityksiä ja raportteja. Viimeaikaisista tärkeimpinä voidaan nostaa esille CSA-kuvamateriaalin käyttäjiin liittyvän Suojellaan Lapsia ry:n julkaisun *CSAM Users in the Dark Web, Protecting Children Through Prevention* (Insoll ym. 2021) ja Pelastakaa Lapset RY:n Nettivihje-toiminnon julkaiseman *Grooming-selvityksen* (Juusola ym. 2021), jotka molemmat

kuvaavat tämän hyvin moninaisen ilmiön ilmenemistä hyvin eri kanteilta. Näitä molempia on selostettu tarkemmin alaluvussa 3.5. Kokonaisrikollisuuden määrä.

3.4 Poliisin tietoon tulleet tapaukset

Suomen poliisin tilastojen valossa poliisille ilmi tulleiden lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikostapausten määrä on Suomessa hieman kasvanut vuosi vuodelta. Polstatin tilastoissa perusmuotoisen lapsen seksuaalisen hyväksikäytön rikosilmoituksissa näkyy vuodesta 2019 vuoteen 2020 kasvua 7.4 %. Vuoden 2021 syyskuussa kasvua on edelleen vuoteen 2020 samaan aikaväliin tammi-elokuu verrattuna 16.9 %. (Polstat 2021.)

Poliisin vuosittaisten rikosilmoitustilastojen valossa verkkovälitteisten tai digitaalisessa mediassa tapahtuneiden tekojen erittelemine on jokseenkin haastavaa, sillä seksuaalirikosten verkkovälitteisiä ja fyysisesti tapahtuneita tekemuotoja ei pystytä luotettavasti erottelemaan toisistaan rikosilmoitusten kirjauskäytännöistä johtuen. Lisäksi oman haasteensa tilastointiin tuovat verkossa tutustumisen kautta fyysiseen kontaktiin johtaneet teot. Rikoslain verkkovälitteisiä tekemuotoja on käsitelty tarkemmin myöhemmin raportin kansallisen lainsäädännön osuudessa.

Helsingin yliopiston Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin julkaisussa Lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten rangaistuskäytäntö (Malin, 2020) esiteltiin vuosien 2017–2018 käräjä- ja hovioikeuksissa annettujen lainvoimaisten tuomioiden perusteella lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten piirteitä ja rangaistuskäytäntöä. *Näistä verkossa tapahtuneet rikokset muodostivat kuudesosan koko aineistosta ja reilun neljänneksen perusmuotoisista lapsen seksuaalisista hyväksikäytöistä.* Tekijä oli tutustunut uhriin netissä viidesosassa teoista. Lisäksi lähes kolmasosassa koko aineiston tuomioista, hyväksikäyttöä tapahtui kuitenkin osittain myös verkkovälitteisesti tai joidenkin viestimien välityksellä. Tutkimuksessa todettiin, että aineiston lainvoimaisista tuomioista *vain* verkon välityksellä tapahtuneet tekemuodot oli tuomittu pääsääntöisesti nimikkeellä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (Malin 2020, 45).

Suomalaisissa viimeaikaisissa tutkimuksissa ja selvityksissä on käynyt ilmi, etteivät nuoret välttämättä itse ilmoita verkossa tapahtuneista seksuaalisista häirintätapauksista poliisille tai edes tunnista, milloin ovat joutuneet rikoksen tunnusmerkistön täyttävän teon kohteeksi (Juusola ym., 30–31, Lahtinen ym. 2018).

3.5 Kokonaisrikollisuuden määrä

Lapsiin kohdistuva seksuaalirikollisuus on mitä suuremmassa määrin piilorikollisuutta, jonka esiintyvyyttä ei voida tarkasti arvioida pelkkien rikostilastojen valossa. Tästä syystä ilmiötasolla siitä

kertovat rikostilastoja tai tuomiolauselmaa paremmin kyselytutkimukset. Esittelen tässä alaluvussa niistä vain ajankohtaisimpien, vuoden 2021 THL:n kouluterveyskyselyn ja raportissa jo aiemmin mainitun, Pelastakaa Lapset RY:n grooming-selvityksen tuloksia lapsille ja nuorille kohdistetuista kyselyistä (Juusola ym. 2021). Lisäksi selostan suomalaisen lastensuojelujärjestön Suojellaan Lapsia ry:n Dark Webissä tekijöille ja kuvamateriaalin käyttäjille kohdennetusta kyselystä julkaistun selvityksen tuloksia (Insoll ym. 2021).

Pelastakaa Lapset RY:n keväällä 2021 julkaistuun Grooming lasten silmin -selvityksen kyselyyn oli vastannut 1762 henkilöä, eli 11–17-vuotiasta lasta helmi-maaliskuussa 2021. Heistä 17% vastasi saaneensa seksuaalissävytteisiä viestejä aikuiseksi uskomaltaan henkilöltä viikoittain ja 29% vähintään kerran kuukaudessa. Kokonaisuudessaan vain 12% lapsista vastasi, etteivät he ole koskaan saaneet seksuaalissävytteisiä viestejä, mikä tarkoittaa, että *yhteensä 88% lapsista on saanut seksuaalissävytteisiä viestejä*, pahimmillaan päivittäin (4%). Reilulle kolmasosalle lapsista (32 %, N = 347) oli tarjottu palkkiota seksuaalissävytteisiä tekoja, seksiä tai alastonkuvia vastaan. Lapsista edelleen yli kolmasosa (34%, N = 310) kertoi, että heitä nolotti tapahtunut tai että he kokivat avuttomuutta grooming-tilanteessa (35%, N = 334) ja neljäsosa syytti itseään tapahtuneesta (24%, N = 235). (Juusola ym. 2021.)

Syksyllä 2021 julkaistun kouluterveyskysely on koottu 264 878 lapsen ja nuoren vastauksista (THL 2021, liitetaulukko 1). Tämän vuoden tuloksissa oli silmiinpistävää nousua lasten ja nuorten, erityisesti tyttöjen kertomassa seksuaalisen häirinnän kokemuksissa. Eniten seksuaalista häirintää tapahtuu tyttöjen kertomana internetissä (tai puhelimella, jolla viitataan usein myös sosiaalisen median sovellusten käyttöön); *yli 40–42% yläkouluikäisistä ja toisella asteella opiskelevista tytöistä ja pojista 6–8%* kertoi kokeneensa seksuaalista häirintää puhelimessa tai internetissä. Molemmat lukemat ovat nousseet vuodesta 2019, jolloin vastaavat lukemat olivat tyttöjen osalta noin viidennes, poikien osalta 4–6%. (THL 2021.)

Syksyllä 2021 julkaistiin kansainvälistäkin huomiota herättänyt Suojellaan Lapsia ry:n julkaisema raportti kyselytutkimuksesta CSA-materiaalin käyttäjille. Kyselytutkimus on osa ReDirection-projektia, jonka on rahoittanut End Violence Against Children. Kyselytutkimuksen vastaukset ovat äärimmäisen mielenkiintoisia, koska suoraan tekijöille suunnattuja kyselyitä ei ole aikaisemmin tässä laajuudessa pystytty toteuttamaan. Suurin osa tekijöihin kohdistuneesta tutkimuksesta pohjautuu jo rikoksen tehneisiin tai rikoksesta epäiltyihin tekijöihin, sillä harva ilmoittautuu perinteiseen tutkimukseen mukaan, jos otsikkona on lapsiin kohdistuva seksuaalinen kiinnostus.

Dark Webin tarjoama anonymiteetti ja kyselyn kohdistaminen suoraan CSAM-kuvia hakusanoilla Tor-verkosta hakeviin käyttäjiin on tarjonnut innovatiivisen tavan lähestyä kuvamateriaalin käyttäjiä suoraan. Tulokset puhuvat puolestaan; yli 10 000 vastausta eri kielisiltä CSA-materiaalia etsineiltä

käyttäjiltä on jo tutkimuksessa saatu kerättyä. Tutkimusmateriaalin tuloksissa korostuvat kuusi keskeistä tutkimustulosta; innovaatio johtaa interventioon, materiaalille altistutaan nuorina, CSAM on sukupuolittunut ongelma, useat katsojista eivät ole vain katsojia, livestriimaus yleistyy jatkuvasti ja tutkimustietoa tarvitaan lisää. (Insoll ym. 2021.)

37% vastaajista kertoo hakeutuneensa suoraan kontaktiin lapsen kanssa katsottuaan CSA-materiaalia, 44% mietti CSAM-kuvia katsottuaan hakeutuvansa lasten kanssa kontaktiin ja 52% pelkää, että kuvamateriaalin käyttäminen saattaa johtaa fyysiseen seksuaalirikokseen lasta kohtaan. 45% katsojista kertoo katsovansa myös livestriimattua, eli reaaliaikaista lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa. Todella suuri osa vastaajista, 70%, kertoi olleensa itse alle 18-vuotiaita ja jopa 40% alle 13-vuotiaita nähdessään CSA-materiaalia ensimmäisen kerran. Eniten etsitään 4–13 -vuotiaita tyttöjä kuvaavaa materiaalia (45%) ja seuraavaksi 4–13 -vuotiaita poikia kuvaavaa materiaalia (18%). (Insoll ym. 2021.)

4 KÄSITTEET JA TERMIT

Tässä luvussa selostan lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan keskeisiä käsitteitä ja termejä. Raportin rakenne mukailee opinnäytetyön produktin, varsinaisen koulutuksen rakennetta; koulutus alkaa kyberympäristön ja ilmiöstä käytettävien käsitteiden määrittelyllä koulutuksen osassa I. Koulutuksen toisessa osassa käsitellään ikäraajat ja tekotavat, joista tässä raportin luvussa esittelen lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin liittyvät ikäraajat selvyuden vuoksi samassa yhteydessä, missä määritellään käsitteet lapsi ja suojaikäraja. Koulutuksessa suositellut käsitteet pohjautuvat Barnahus-hankkeessa tehtyyn termistötyöhön ja siitä valmisteilla olevaan termikäsikirjaan.

4.1 Oikeiden käsitteiden käyttämisen merkitys

Puhuttaessa lapsiin kohdistuvasta seksuaalisesta houkuttelusta, häirinnästä ja seksuaaliväkivallasta on tärkeää käyttää oikeaa käsitteistöä, joka kunnioittaa lapsen oikeuksia. Sanoilla luodaan mielikuvia ja rakennetaan yhteistä maailmankuvaa. Lapsen kohdistuvaan seksuaaliväkivaltaan liittyvä käsitteistö ei ole yksiselitteistä ja eri tilanteissa sekä yhteyksissä käytetään eri käsitteitä. (Greijer & Doek 2016, 19–20.)

Rikosprosessissa käytetyt käsitteet ja termit määrittyvät lainsäädännön perusteella ja käsitteiden määritelmät pohjautuvat lainsäädännön tarkkarajaisiin tekojen tunnusmerkistöihin. Viranomaisen tulee silti moniviranomaistyötä vaativassa rikosprosessissa ymmärtää käsitteiden monimerkityksisyys ja monivivahteisuus myös muiden toimijoiden kannalta. Eri tilanteissa ja erilaisia ihmisiä kohdatessa viranomaisenkin pystyy valitsemaan käyttämänsä sanat kohdeympäristön mukaisesti siten, että käytetty kieli kunnioittaa lapsen oikeuksia. On erittäin tärkeää, että vaikeista teemoista keskustellaan siten, että kaikki osapuolet ymmärtävät selvästi, mistä puhutaan.

Seuraavissa alaluvuissa määritellään ensiksi lapsi, seksuaalisen toiminnan suojaikäraja ja digitaalinen ympäristö. Sen jälkeen esitellään perusteluineen kolme termistötyön tuloksena suositeltavaksi valikoitunutta käsitettä tai termiä; lapsiin kohdistuva seksuaaliväkivalta yläkäsitteenä koko ilmiöön viitatessa, lapsen houkuttelemisen seksuaalisiin tarkoituksiin (grooming), ja kuvamateriaaliin viitatessa lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistava kuvamateriaali. Jokaisen kolmen käsitteen alaluvuissa on selostettu myös muita samasta aihepiiristä käytettyjä termejä tai käsitteitä ja miksi niitä ei suositella käytettäväksi. Luvun lopussa on huoneentaulu, johon on koottu kaikki termistötyöskentelyssä käsitellyt termit ja käsitteet, sillä suurin osa niistä liittyy erityisesti verkkovälitteiseen ympäristöön.

4.2 Lapsi ja suojaikäraja

Lapsiin kohdistuvaan seksuaaliväkivaltaan liittyen ensin tulee määritellä, mitä tarkoitetaan lapsella. Tässä työssäni käytän termiä *lapsi* puhuttaessa Suomen lain mukaan alaikäisestä lapsesta tai nuoresta, eli lapsesta, joka ei ole vielä täyttänyt 18-vuotta. YK:n lasten oikeuksien yleissopimuksen (LOS, Sops 60/1991) ensimmäisessä artiklassa määritellään lapseksi *jokainen alle 18-vuotias henkilö*, ellei lapseen soveltuvien lakien mukaan täysi-ikäisyyttä saavuteta aikaisemmin.

Suomessa täysi-ikäisyys saavutetaan 18-vuotiaana. Lastensuojelulain (471/2007) 1:6 §:n mukaan lapsena pidetään alle 18-vuotiasta. Laissa holhoustoimesta (442/1999) 2 §:ssä määritellään, että vajaavaltaisella alaikäisellä tarkoitetaan alle 18-vuotiasta henkilöä. Laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/2019) todetaan 3 §:ssä, että lapsen huolto päättyy, kun lapsi täyttää 18 vuotta.

Suojaikäraja. 16 vuotta on suojaikäraja seksuaalisen toiminnan suhteen. Suojaikäraja on kuitenkin 18 vuotta, jos nuori on tekijään nähden alisteisessa asemassa. (RL 20:6, 540/2011.)

Suojaikäraja tarkoittaa käytännössä sitä, että aikuisen tai selvästi lasta vanhemman henkilön toimesta kaikki seksuaalinen lähestyminen alle 16-vuotiasta kohtaan on kiellettyä. Tämä pätee täysin myös digitaaliseen ympäristöön, eli someen tai mihin muuhun tahansa verkon välityksellä käytävään yhteydenpitoon. Aikuisella on selonottovelvollisuus lapsen iästä.

4.3 Digitaalinen ympäristö

Verkkoympäristöstä puhuttaessa käytetään myös valtavasti eri termejä. Tietoverkko, internet, kyberavaruus, kyberympäristö, sosiaalinen media ja digitaalinen ympäristö voivat tarkoittaa erilaisia asioita, mutta niitä käytetään usein myös ristiin ja toisaalta yläkäsitteinä kuvaamaan koko internetin ja tietoverkkojen uutta elinympäristöä. Tässä opinnäytetyössä ja koulutuksessa on valittu yläkäsitteeksi verkkoympäristöön viitattaessa EU-ministeriön käyttämä *digitaalinen ympäristö* ja eri tekemuotoihin viitattaessa puhutaan *verkkovälitteisistä* teoista.

Digitaalisen ympäristön kuvataan EU:n ministeriön ohjeistuksessa lapsen suojelusta (Council of Europe 2018, 12) tarkoittavan tieto- ja viestintäteknologioita, mukaan lukien internet, mobiili- ja muut vastaavat teknologiat ja laitteet, samoin kuin digitaaliset tietoverkot, tietokannat, niiden tietosisällön ja palvelut.

Verkkovälitteinen teko on valittu tähän opinnäytetyöhön ja koulutukseen termiksi *verkon välityksellä* tai *verkossa* tehdyn rikoksen sijaan, koska se on yhdestä sanasta koostuvana yksinkertaisempi käsitteen osana ja pitää sisällään niin kokonaan verkossa tapahtuvat tekemuodot kuin myös verkon välityksellä alkunsa saaneet tapaukset. Internetissä-termiä on pyritty myös välttämään, sillä monelle lapselle ja nuorelle “internetissä” tai “netissä” on hyvin epäselvä käsite. Lapset eivät käsitä internetiä erilliseksi ympäristöksi reaali maailman kanssa, vaan luontevaksi osaksi heidän elämäänsä.

4.4 Lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan käsitteet

4.4.1 Lapsiin kohdistuva seksuaaliväkivalta

Lapsiin kohdistuva seksuaaliväkivalta -käsitettä suositellaan ilmiöstä käytettäväksi suomenkieliseksi yläkäsitteeksi. Seksuaaliväkivallassa loukataan henkilön seksuaalista koskemattomuutta ja itsemääräämisoikeutta tahallisesti. Lapsen kohdistuvassa seksuaaliväkivallassa aikuinen käyttää lasta omiin seksuaalisiin tarkoituksiinsa tai tarpeisiinsa. Aikuinen saattaa käyttää valtaa, alistaa tai satuttaa lasta. Käsitteenä seksuaaliväkivalta pitää sisällään niin fyysisiä kuin verkkovälitteisiäkin tekemuotoja, myös lapsen kohdistuvan seksuaalisen toiminnan kuvaamista, kuvamateriaalin jakamista ja sen levittämistä verkossa. (Greijer & Doek 2016, 19–20, 22–23 ja Tasa 2020, 31–32.)

Muita yläkäsitteen ominaisuudessa yleisesti käytettyjä käsitteitä *lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö*, *lapsen seksuaalinen kaltoinkohtelu ja riisto* ja *lapsen seksuaalinen kaltoinkohtelu* on avattu tarkemmin alla.

Käsitettä *seksuaaliväkivalta* suositellaan käyttämään käsitteen *seksuaalinen väkivalta* sijasta, sillä rikokseksi tai henkilön itsemääräämisoikeutta loukkaavaksi luettavan teon luonne voi olla seksuaalinen tekijälleen, mutta uhrille se ei ole sitä.

Käsitteitä väkivalta ja seksuaaliväkivalta on määritelty aikaisemmin eri sanakirjajulkaisuissa. Kielitoimiston sanakirjan mukaan *väkivalta* on jonkun koskemattomuutta tai itsemääräämisoikeutta loukkaava tai jotakuta vahingoittava voimakeinojen ja vallan käyttö (Kotus 2020, hakusana väkivalta). Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) väkivaltakäsitteiden sanastossa käsite *lapsiin kohdistuva väkivalta* on määritelty väkivallaksi, joka kohdistuu lapsiin siten, että se aiheuttaa tai saattaa aiheuttaa fyysisiä vammoja tai vaarantaa lapsen hyvinvoinnin, turvallisuuden, terveyden tai emotionaalisen kehityksen (Bildjuschkin ym. 2020, 8.) THL:n väkivaltakäsitteiden sanastossa kuvataan käsitettä *seksuaalinen väkivalta*, *seksuaaliväkivalta* sellaiseksi väkivallaksi, joka ilmenee henkilön seksuaalisen koskemattomuuden tai itsemääräämisoikeuden tahallisenä loukkauksena.

Termejä *seksuaalinen väkivalta* ja *seksuaaliväkivalta* voidaan käyttää myös toistensa synonyymeina. Molempien termien käytössä on kuitenkin syytä muistaa, että väkivallan kohteen näkökulmasta ei ole kyse seksuaalisesta teosta tai kokemuksesta. Rikosoikeudellista termiä *seksuaalinen hyväksikäyttö* ei suositeta käytettäväksi, koska se antaa virheellisen kuvan tässä määritellyn käsitteen sisällöstä. (Bildjuschkin ym. 2020, 9.)

Englanniksi käsitettä *lapsiin kohdistuva seksuaaliväkivalta* (*Sexual violence against children*) on määritelty tarkemmin englanninkielisessä Luxembourg Guidelines-julkaisussa (Greijer & Doek 2016, 12–16). Seuraavaksi luvussa on selostettu muita yläkäsitteinä joskus käytettäviä käsitteitä, kuten *lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset*, *lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö* ja *lapsen seksuaalinen kaltoinkohtelu ja riisto*.

Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset

Viranomaistoiminnassa tai rikosprosessiin liittyviin tekemuotoihin viitattaessa yläkäsitteenä voidaan käyttää myös käsitettä *lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset*. Käsite on yksinkertainen ja selvä, jos kuulijoille rikoksen tunnusmerkistöt ja niiden mukaiset teot ovat tuttuja.

Termin yleisempää tai julkista käyttöä yläkäsitteenä kaikesta lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta saattaa estää käsitteen sisältämä viittaus siihen, että sekä puhuja että kuulija ymmärtävät rikoksen tunnusmerkistön sisällön.

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö

Käsitettä *lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö* ei suositella käytettäväksi yläkäsitteenä ilmiöön tai useisiin tekemuotoihin viitattaessa. Termi on käytettävä vain yksittäiseen rikoslain tunnusmerkistön täyttävään tekoon tai pykälään viitattaessa.

Kielitoimiston sanakirjassa termiä *hyväksikäyttö* selitetään sanoilla *hyödyntäminen* tai *käyttö*, erityisesti moraalisesti tuomittavasta hyötymisestä tai muusta sellaisesta toiminnasta (Kotus 2020). *Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö* -käsitettä on kritisoitu useissa eri yhteyksissä ennen kaikkea siitä syystä, että termillä *hyväksikäyttö* on joissain yhteyksissä myös positiivinen merkitys. Sanana *hyväksikäyttö* voi myös häivyttää teon kohteen tai uhrin kokemuksen. (Eloranta KK 583/2017; Suomen Delfins 2020; Länsimäki 1992.)

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen väkivaltakäsitteiden sanastossa käsitettä *lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö* on kuvattu seksuaaliseksi väkivallaksi, jossa lasta käytetään häntä vanhemman henkilön seksuaalisiin tarpeisiin tai tarpeeseen alistaa tai satuttaa lasta. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö on käsitteenä ongelmallinen, koska teot ovat lapsille aina väkivaltaa. Teoissa on erityistä lapsen ja tekijän ikäero. (Bildjuschkin ym. 2020, 9.)

Lapsen seksuaalinen kaltoinkohtelu

Käsitteen *lapsen seksuaalinen kaltoinkohtelu* käyttämistä yläkäsitteenä ei suositella, sillä se ei kata käsitteenä yhtä laajasti kaikkia tekemuotoja. Kaltoinkohtelu on kielitoimiston sanakirjan mukaan huonoa kohtelua, varsinkin henkistä tai fyysistä väkivaltaa tai laiminlyömistä (Kotus 2020). Käsite ei kuitenkaan kuvaa lapsiin kohdistuneita tarkoituksellisia tekoja yhtä hyvin kuin nykykielessä ymmärrettävämpi ja selkeä *lapsiin kohdistuva seksuaaliväkivalta*. Kaltoinkohtelu-termin käyttökontekstin on kuvattu THL:n väkivaltakäsitteiden sanastossa olevan suomen kielessä väkivalta-termiä rajatumpi. Kaltoinkohtelua käytetään tilanteissa, joissa väkivalta ilmenee vastuu-, luottamus- tai valtasuhteessa heikommassa asemassa olevaa henkilöä, esim. lasta tai vanhusta kohtaan. Kaltoinkohtelu on ainoa yleisesti käytetty käänнос väkivaltaa laajemmalle englanninkieliselle termille *maltreatment*. (Bildjuschkin 2020, 5.)

4.4.2 Lapsen houkuttelevminen seksuaalisiin tarkoituksiin

Lapsen houkuttelevminen (tai houkuttelu) seksuaalisiin tarkoituksiin on prosessi, jossa aikuinen tarkoituksellisesti houkuttelee lapsen näennäisesti vapaaehtoiseen kanssakäymiseen, tarkoituksenaan kohdistaa lapseen seksuaaliväkivaltaa. Lapsen houkuttelevminen seksuaalisiin tarkoituksiin on osa laajempaa *lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivalta* -ilmiötä. Samasta ilmiöstä käytetään synonyymejä *lapsen seksuaalinen houkuttelu* tai *grooming*. Näitä käsitteitä on avattu alla tarkemmin.

Lapsen houkuttelevminen seksuaalisiin tarkoituksiin voi viitata joko pidempiaikaiseen prosessiin, jossa tekijän tavoitteena on luoda tiivis suhde lapsen kanssa, tai houkuttelevminen voi olla nopeaa ja suoraa toimintaa, jossa ensikontakti ja tavoiteltu seksuaalinen toiminta tapahtuvat varsin lyhyellä aikavälillä. Digitaalinen ympäristö on tuonut mukanaan uusia tapoja lähestyä lapsia. (Nikolovska 2020, 20; Tasa 2020, 32.)

Käsitteellä lapsen houkuttelevminen seksuaalisiin tarkoituksiin viitataan Suomessa joko lapsen houkuttelevmiseen ilmiönä tai rikoslain yksittäiseen pykälään. Ilmiönä käsite kattaa laajemman alan eri tekemuotoja tai toimia. Rikoslain pykälän tarkoittama lapsen houkuttelevminen seksuaalisiin tarkoituksiin on kapeampi tulkinta teosta; pykälän tarkoittama teko ei ole tunnusmerkistön mukaisesti vielä varsinaisesti seksuaalista toimintaa, vaan valmisteluluonteista tekemistä, esimerkiksi lapseen tutustumista ja kontaktin luomista. Tekijällä on tausta-ajatuksena tai pyrkimyksenä seksuaalinen tarve tai toiminta, jota hän pyrkii lapseen kohdistamaan.

Grooming-termi on englanninkielinen käänнос lapsen houkuttelevmisesta seksuaalisiin tarkoituksiin. Kielitoimiston sanakirjan mukaan groomingilla tarkoitetaan lapsen tai nuoren houkuttelevmistä seksuaaliseen toimintaan. Termiä käytetään varsinkin verkkoviiettelystä. Grooming on terminä siis

yleistynyt Suomessakin, mutta vieraskielinen sana voi aiheuttaa asiaan perehtymättömille edelleen väärinymmärryksiä. Ammattilaisten ja asiantuntijoiden kesken, joille käsite on tuttu, on grooming terminä hyvä ja käytettävä.

Lapsen seksuaalinen houkuttelu -käsitettä ei suositella käytettäväksi. Käsitteellä tai siitä käytetyllä termillä ei haluta korostaa tekemisen seksuaalista luonnetta, vaan toiminnan tarkoitusta tekijän näkökulmasta, aikuisen lapsen kohdistamaa rikollista toimintaa, jolla on seksuaalinen tarkoitus.

4.4.3 Lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistava materiaali

Lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistava materiaali on valikoitunut pituudestaan huolimatta suositeltavaksi suomenkieliseksi vaihtoehdoksi käsitteelle Child Sexual Abuse Material, (CSAM). *Lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistava materiaali* on laitonta kuva- tai videomateriaalia, jossa lapsi on seksuaaliväkivallan kohteena, alaston lapsi esitetään kuvassa seksuaalisella tavalla tai kuvan fokus kohdistuu lapsen genitaalialueeseen. Kuvamateriaali on yleensä tuotettu tyydyttämään aikuisen seksuaalisia tarpeita. (Tasa 2020, 33.)

Kuvamateriaali voi olla muiden tekemä tallenne lapsen kohdistuneesta seksuaaliväkivallasta tai lapsen itsensä kuvaamia seksuaalissävytteisiä tapahtumia, jotka lapsi on tehnyt joko oma-aloitteisesti tai aikuisen ohjaamana. Kuva- tai videomateriaali voi olla tallennettu lapsen tietämättä tai tietäen myös verkon välityksellä tapahtuneesta niin sanotusta livestreamista eli reaaliaikaisesta videoyhteydestä.

Lapsi voi olla kuvassa tai videossa yksin tai toisen lapsen / toisten lapsien tai aikuisen / aikuisten kanssa. Väärinkäytettynä arkipäiväiset materiaalit lapsista saatetaan liittää pornografisen kuvamateriaalin yhteyteen, arkipäiväisiin kuviin saatetaan liittää seksuaalisia kommentteja tai kuvan fokus suunnata lapsen genitaalialueeseen. (Tasa 2020, 33.)

Lasta seksuaalisesti esittävä kuvamateriaali. Rikoslain seksuaalirikoksia koskevassa kokonaisuudistuksen ehdotuksessa kuvamateriaaliin liittyvien nimikkeiden nimeksi on ehdotettu *lasta seksuaalisesti esittävä kuvamateriaali* -termiä. Se on käsitteenä ymmärrettävämpi kuin aikaisemman rikoslain nimike: sukupuolisiveellisyttä loukkaava, lasta esittävä kuva.

Termejä *lasta seksuaalisesti esittävä kuvamateriaali* tai *lasta seksualisoiva kuvamateriaali* voidaan käyttää sellaisista kuvista, joissa lasta esitetään seksuaalisella tavalla; poseerauskuvat tai kuvat, joissa alaston lapsi on kuvattu seksuaalisesti esimerkiksi asettamalla kuvan fokus esimerkiksi lapsen sukuelimiin.

Kumpikaan edellämainituista käsitteistä ei kuitenkaan kata kaikkein vakavimpia tekoja esittäviä kuvia, eli kuvia, joissa lasta raiskataan tai lapseen kohdistetaan muuta fyysistä seksuaaliväkivaltaa. Kuva lapsen raiskauksesta ei pelkästään *esitä lasta seksuaalisesti*, jolloin tämä termi ei ole käytettävä varsinkaan yläkäsitteenä kaikesta lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavasta kuvamateriaalista.

Sukupuolisiveellisyttä loukkaava, lasta esittävä materiaali. Tämänhetkisen rikoslain nimike ei ole missään vaiheessa vakiintunut käyttöön muutoin kuin rikoslain pykälään viitattaessa. Käsite on pitkä, eikä sukupuolisiveellisyys ole tänä päivänä asianmukainen käsite. Lapseen kohdistuva seksuaaliväkivalta loukkaa sen kohteena olevaa lasta, ei epämääräisesti määriteltä yleistä sukupuolisiveellisyttä.

Kiellettyjen käsitteiden välttäminen. Käsitteen lapsipornografia tai muiden pornografiaan viittaavien termien käyttämistä suositellaan välttämään tässä yhteydessä täysin. Lapsiin kohdistuva seksuaaliväkivalta ei ole viihteellinen kaupallisen pornografian muoto, eikä sitä sellaisena tulisi kuvata edes käsitteen tasolla. Kuvissa tai videoissa lapsi, joka on raiskauksen tai muun aikuisen häneen kohdistaman seksuaalisen teon kohteena, ei ole näyttelijä. Lapsia esittävät kuvat eivät ole pornografiaa, vaan todisteita rikoksesta, mistä syystä niihin tulee viitata asianmukaisesti lasta kunnioittavalla termistöllä.

Vanhoissa lakiteksteissä tai kansainvälisten ihmisoikeussopimusten pykälissä näkyy vielä pornografiaan viittaavia termejä, joita aiemmin on käytetty yleisemmin. Tämän päivän maailmaan ne eivät kuitenkaan enää kuulu, ellei ole tarkoitus viitata spesifisti johonkin lakipykälään, jonka nimikkeessä termi vielä näkyy.

4.5 YHTEENVETO lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan käsitteistä ja termeistä

SUOSITELTAVIA TERMEJÄ:

- LAPSEEN KOHDISTUVA SEKSUAALIVÄKIVALTA
- LAPSEEN KOHDISTUVA SEKSUAALIRIKOS
- LAPSEN HOUKUTTELEMINEN SEKSUAALISIIN TARKOITUKSIIN
- LASTA SEKSUALISOIVA KUVAMATERIAALI
- SEKSUAALISESTI LASTA ESITTÄVÄ KUVAMATERIAALI
- LAPSEEN KOHDISTUVAA SEKSUAALIVÄKIVALTA Todistava KUVAMATERIAALI
- SEKSUAALISELLA (KUVA)MATERIAALILLA KIRISTÄMINEN
- ITSE TUOTETTU SEKSUAALINEN (KUVA)MATERIAALI

HARKITSE, MISSÄ YHTEYDESSÄ KÄYTÄT NÄITÄ:

- LAPSEN RAISKAUS
- LAPSEN SEKSUAALINEN HYVÄSIKÄYTTÖ
- LAPSEN SEKSUAALINEN KALTOINKOHTELU
- LAPSEN SEKSUAALINEN RIISTO
- LAPSEN SEKSUAALINEN HOUKUTTELU

- SEXTING
- NUDE
- GROOMING
- SEXTORSION

- CSAM (Child Sexual Abuse Material)
- CAM (Child Abuse Material)
- CSEM (Child Sexual Exploitation Material)
- CSE (Child Sexual Exploitation)

ÄLÄ KÄYTÄ NÄITÄ:

- LAPSIPORNOGRAFIA
- LAPSIPROSTITUOITU
- LAPSISEKSI
- LAPSISEKSITYÖLÄINEN
- LAPSISEKSITURISMI

5 KANSAINVÄLISET SOPIMUKSET

Opinnäytetyöni tietoperustan tärkeimmän osuuden muodostavat ne kansainväliset ihmisoikeussopimukset ja Euroopan Unionin lainsäädäntö, jotka käsittelevät digitaalisessa ympäristössä tapahtuvia, lapseen kohdistuvia seksuaalirikoksia, sekä näiden perusteella laadittu Suomen oikeusnormisto, jota sovelletaan verkkovälitteisiin tekemuotoihin. Tässä luvussa identifioin kansainvälisistä sopimuksista ne, jotka olen katsonut aihepiiriin liittyen relevanteiksi. Suomen kansalliseen lainsäädäntöön palaan seuraavassa luvussa 6.

Suomea velvoittavat ihmisoikeussopimukset ja EU-oikeus määrittävät myös kansallista rikosoikeuttamme. Rikoslain 20 luvun seksuaalirikoksia koskeviin pykäliin on tullut useita muutoksia ja uudistuksia viimeisen kymmenen vuoden aikana muun muassa seuraavaksi esiteltujen EU-direktiivien ja ihmisoikeussopimusten ratifiointin takia.

Riikka Kohler on tehnyt oikeustieteen maisterin tutkinnon opinnäytetyössään Itä-Suomen yliopistossa laajemman katsauksen lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten torjunnassa oleellisiin kansainvälisiin velvoitteisiin ja niiden vaikutukseen koko Suomen kansalliseen seksuaalirikoslainsäädäntöön. (Kohler 2021.)

Minä käsitelen näitä kansainvälisiä velvoitteita tässä raportissa pelkästään verkkovälitteisten lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten valossa. Ilmiön keskeiset käsitteet ilmenevät rikosprosessia koskevasta lainsäädännöstä, joskin tulen nostamaan esiin myös jossain määrin vanhentuneen lakitermistön ja käsitteistön problematiikkaa lapsen oikeuksien näkökulmasta.

5.1 YK:n lapsen oikeuksien sopimus

Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien sopimus (LOS, Sops 60/1991) on maailman laajimmin hyväksytty ihmisoikeussopimus, joka sitoo oikeudellisesti myös Suomen valtiota. Ihmisoikeussopimus on hyväksytty YK:n yleiskokouksessa 20.11.1989 ja se tuli kansainvälisesti voimaan 2.9.1990.

Suomi on ratifioinut sopimuksen eli sitoutunut muuttamaan lakinsa ja kansalliset toimet sopimusta vastaaviksi vuonna 1991. Lapsen oikeuksien sopimus on poikkeuksellisen laaja ja velvoittava ihmisoikeussopimus. Se velvoittaa valtioita tiedottamaan lapsen oikeuksista ja määrittelee YK:n lapsen oikeuksien komitealle oikeuden ja velvollisuuden arvioida ja edistää sopimuksen täytäntöönpanoa eri maissa. (Lapsiasiavaltuutettu 2021.)

YK:n lapsen oikeuksien komitea on määritellyt neljä sopimuksen velvoitetta yleisperiaatteiksi, jotka tulee ottaa huomioon kaikkia artikloita ja sopimuskohtia tulkitessa. Nämä ovat

1. Syrjinnän kieltö (LOS artikla 2)
2. Lapsen edun ensisijaisuus (LOS artikla 3, kohta 1)
3. Lapsen oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen (LOS artikla 6)
4. Lapsen oikeus saada näkemyksensä huomioon otetuksi (LOS artikla 12).

Verkkovälitteistä lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa suoraan koskevia artikloita voidaan lapsen oikeuksien sopimuksessa katsoa olevan pääosin vain muutama; artikla 19, jossa määritellään lapsi suojattavaksi kaikelta väkivallalta, välinpitämättömältä kohtelulta ja hyväksikäytöltä sekä artikkelit 34 ja 35 lapsikaupan ja lapsiin kohdistuvan seksuaalisen väkivallan torjumiseksi.

Lapsen oikeuksien sopimus artikla 19

1. Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin asianmukaisiin lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin, sosiaalisiin ja koulutuksellisiin toimiin suojellakseen lasta kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, vahingoittamiselta ja pahoinpitelyltä, laiminlyönniltä tai välinpitämättömältä tai huonolta kohtelulta tai hyväksikäytöltä, mukaanlukien seksuaalinen hyväksikäyttö, silloin kun hän on vanhempansa, muun laillisen huoltajansa tai kenen tahansa muun hoidossa.
2. Tällaisten suojelutoimien tulisi tarvittaessa sisältää tehokkaita menetelmiä sosiaalisten ohjelmien perustamiseksi, joiden avulla lasta ja hänestä huolehtivia henkilöitä tuettaisiin, samoin kuin menetelmiä edellä kuvattujen lasten pahoinpitelytapauksen ehkäisemiseksi, tunnistamiseksi, raportoimiseksi, käsiteltäväksi saattamiseksi, tutkimiseksi, hoitamiseksi ja jatkoseurannaksi sekä tarvittaessa oikeuslaitoksen asiaan puuttumiseksi.

Lapsen oikeuksien sopimus artikla 34

Sopimusvaltiot sitoutuvat suojelemaan lasta kaikilta seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön muodoilta. Tässä tarkoituksessa sopimusvaltiot ryhtyvät erityisesti kaikkiin tarkoituksenmukaisiin kansallisiin sekä kahden- ja monenvälisiin toimenpiteisiin estääkseen:

- a) lapsen houkuttelemisen tai pakottamisen osallistumaan laittomiin seksuaalisiin tekoihin;

- b) lasten hyväksikäytön prostituutiossa tai muussa laittomassa seksuaalisen toiminnan harjoittamisessa;
- c) lasten hyväksikäytön pornografisissa esityksissä tai aineistoissa.

Lapsen oikeuksien sopimus artikla 35

Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin tarkoituksenmukaisiin kansallisiin sekä kahden- ja monenvälisiin toimenpiteisiin estääkseen lasten ryöstämisen, myynnin ja kauppaamisen missään tarkoituksessa ja muodossa.

5.2 YK:n lapsen oikeuksien komitea ja Suomea koskevat päätelmät 2011

Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien komitea valvoo lapsen oikeuksien sopimuksen toteutumista sen ratifioineissa valtioissa. Vuoden 2008 heinäkuussa Suomi antoi järjestyksessään neljännen maaraporttinsa komitealle ja sai vastauksena siihen kannanoton ja päätelmät 9.6.2011.

Verkkovälitteisen seksuaalisen hyväksikäytön osalta YK:n lapsen oikeuksien komitean päätelmien kohdissa 57 ja 58 todetaan seuraavaa:

Seksuaalinen hyväksikäyttö

57. Komitea pitää myönteisenä, että sopimusvaltio on vuonna 2011 säätänyt lain, jolla saatetaan voimaan Euroopan neuvoston yleissopimus lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan, sekä vuonna 2007 lain lapsipornografian levittämisen estotoimista. Komitea pitää kuitenkin valitettavana, ettei digitaalisessa mediassa (internetissä), tapahtuvan seksuaalisen hyväksikäytön ja seksuaalisen ahdistelun esiintyvyyttä ole selvitetty. Se pitää valitettavana myös sitä, että lapsikaupasta ja lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta tehdyn valinnaisen pöytäkirjan ratifioimisprosessi on edennyt hitaasti.

58. Komitea suosittelee, että sopimusvaltio selvittää digitaalisessa mediassa, erityisesti Internetissä, tapahtuvan seksuaalisen hyväksikäytön ja seksuaalisen ahdistelun esiintyvyyttä ja vahvistaa keinoja selvittää rikoksia ja rankaista rikoksentekejiä sekä vahvistaa tarvittavat oikeudelliset, hallinnolliset ja poliittiset toimet digitaalisessa mediassa esiintyvän väkivallan torjumiseksi. Lisäksi komitea suosittelee, että sopimusvaltio myöntää riittävät resurssit erityisesti Internetissä tapahtuvan lasten seksuaalisen hyväksikäytön torjumiseksi ja parantaa hallituksen toimia ja koordinoitua

tällä alalla sekä varmistaa, että ohjelmat ja toimintapolitiikat, joilla ehkäistään lasten seksuaalista hyväksikäyttöä ja tuetaan hyväksikäytön uhrien toipumista ja paluuta jokapäiväiseen elämään vastaavat Tukholmassa, Yokohamassa ja Rio de Janeirossa vuosina 1996, 2001 ja 2008 pidettyjen kaupallisessa tarkoituksessa tapahtuvaa lasten seksuaalista hyväksikäyttöä käsitelleiden maailmankokousten loppuasiakirjoja. Komitea kehottaa sopimusvaltiota jouduttamaan lapsikaupasta ja lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta tehdyn valinnaisen pöytäkirjan ratifioimista.

Kohdassa 58 saatuja suosituksia ei ole toistaiseksi riittävässä määrin Suomessa huomioitu. Muun muassa poliisin keinot tilastoida digitaalisessa mediassa tapahtuneiden, poliisin tietoon tulleiden lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten esiintyvyyttä ovat puutteelliset johtuen rikosilmoitusten kirjausjärjestelmän rajoitteista. Poliisin resursseja ei ole kohdennettu riittävästi tämän ilmiön torjuntaan. (Lapsen oikeuksien komitea 2011.)

5.3 Valinnainen lisäpöytäkirja lapsen oikeuksien sopimukseen

YK:n lapsen oikeuksien sopimusta pyritään kehittämään edelleen maailman muuttuessa ja sille on laadittu tästä syystä kolme lisäpöytäkirjaa, jotka kaikki Suomi on edelleen ratifioinut. Yksi näistä *valinnaisista lisäpöytäkirjoista koskee lasten myyntiä, lapsiprostituutioita ja lapsipornografiaa* (Sops 41/2012).

Tämän lisäpöytäkirjan nimi, *lasten oikeuksien sopimuksen lisäpöytäkirja lasten myynnistä, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta*, osoittaa jo itsessään maailman muuttumista viimeisen yhdeksän vuoden aikana. Enää kansainvälisissä yhteyksissäkään ei suositella käytettäväksi termiä lapsiprostituutio tai lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavasta kuvamateriaalista termiä lapsipornografia, mutta vuonna 2012 keskustelua käsitteiden tai termien sopivuudesta ei vielä laajemmalti käyty. Tässä raportissa on avattu suositeltavaa termistöä tarkemmin käsitteitä koskevassa omassa luvussa.

Tämä valinnainen lisäpöytäkirja velvoittaa sopimusvaltioita kieltämään lasten myynnin ja lasten hyväksikäytön prostituutiosta ja pornografiasta ja tehostaa sopimusvaltioiden toimenpiteitä näiden rikosten torjuntaan liittyen. Suomessa lisäpöytäkirja on saatettu voimaan hallituksen esityksen 141/2011 pohjalta ja tasavallan presidentti on ratifioinut sen toukokuussa 2012 (Sops 41/2012).

Lisäpöytäkirjassa määritellään käsitteet, joista artiklassa 2 kohdassa a) *lasten myynti* tarkoittaa tekoa tai liiketointia, jolla henkilö tai henkilöryhmä luovuttaa lapsen toiselle palkkiota tai muuta vastiketta vastaan;

b) *lapsiprostituutio* tarkoittaa lapsen käyttöä seksuaaliseen toimintaan palkkiota tai muuta vastiketta vastaan; ja c) *lapsipornografia* tarkoittaa todelliseen tai jäljitelyyn ilmeiseen seksuaaliseen toimintaan osallistuvan lapsen esittämistä millä tahansa keinolla tai lapsen sukupuolielinten esittämistä ensisijaisesti seksuaalisessa tarkoituksessa. Lisäpöytäkirjan artikla 3 säätelee sen, mitkä tunnusmerkistöt tulee lisätä rikoslain soveltamisalaan. Lisäksi valinnaisessa lisäpöytäkirjassa käsitellään rikoshyötyä, menettämisseurausta ja määräyksiä lapsiuhrien oikeuksien ja etujen suojelemisesta rikosprosessissa.

5.4 YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen täytäntöönpanoa valvova lapsen oikeuksien komitea on antanut 2.3.2021 erillisen yleiskommentin: *lapsen oikeudet digitaalisissa ympäristöissä (CRC/c/GC/25)*. Yleiskommentti on järjestyksessään 25:s ja sen tarkoitus on selventää lapsen oikeuksien sopimuksen tulkintaa erityisesti digitaalisessa ympäristössä.

Yleiskommentti ei ole samalla tavoin oikeudellisesti velvoittava työkalu, kuin varsinainen lapsen oikeuksien sopimus, mutta ne ovat silti vakavasti otettavia tulkintaohjeita valtioille sopimuksen soveltamisesta. Yleiskommentti on tervetullut vastaus monelle valtiolle siitä, miten lasten suojelua sekä lapsen etua tulisi parhaiten toteuttaa myös muuttuvassa digitaalisessa maailmassa.

Ennen tätä YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommenttia Euroopan valtiot tukeutuivat EU:n ministerikomitean vuonna 2018 laatimiin suosituksiin lasten kunnioittamisesta, suojelemisesta ja lapsen edun toteuttamisesta digitaalisissa ympäristöissä (Council Of Europe 2018).

Yleiskommentissa käsitellään myös verkkovälitteistä lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa. Erityisesti siihen on kiinnitetty huomiota kohdassa VII Lapsiin kohdistuva väkivalta, 80 ja 81. Kohdassa 80 todetaan digitaalisen ympäristön vaikutus uusille tilaisuuksille, joissa lapset voivat joutua kokemaan väkivaltaa tai muita haitallisia vaikutteita, tai päätyä vahingoittamaan itseään tai muita. Pandemian aiheuttama kohonnut haitta lisääntyneiden virtuaalisten alustoiden käytön takia mainitaan tuoreessa yleiskommentissa myös.

Yleiskommentin kohta 81 keskittyy kuvaamaan seksuaalirikollisten ” --tapoja käyttää digitaalisia teknologioita lasten houkuttelemiseksi seksuaalisiin tarkoituksiin ja osallistuakseen verkkovälitteiseen seksuaaliväkivaltaan, kuten esimerkiksi videoyhteyden välityksellä tapahtuvaan lapsia seksuaalisesti esittävän kuvamateriaalin valmistamiseen ja jakamiseen tai seksuaalisen materiaalin avulla tapahtuvaan kiristämiseen.” Yleiskommentin kohdassa painotetaan havainnoimaan se tosiasia, että verkkovälitteiset lapsiin kohdistuvat seksuaaliväkivallan muodot

voivat tapahtua lapsille myös turvallisiksi koetuissa ympäristöissä tai ihmissuhteissa, kuten kotona, tai seurustelusuhteissa. Tekojen ilmenemistapojen luettelemisen lisäksi kohdassa 81 kehoitetaan valtioita pyrkimään ennalta estäviin ja lapsia tukeviin oikeudellisiin toimiin aina sen ollessa mahdollista.

5.5 Yleissopimus tietoverkkorikollisuudesta – Budapestin sopimus

Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskevassa yleissopimuksessa vuodelta 2007 eli niin sanotussa Budapestin sopimuksessa (Sops 60/2007) säännellään kaikkia kyberympäristöön liittyviä tekemuotoja. Se ei varsinaisesti koske lapsiin kohdistuvaa seksuaalirikostutkintaa muutoin kuin lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan materiaalin osalta.

Sopimuksen artiklassa 9 määritellään jäsenvaltioiden kriminalisoitavista tekemuodoista kuvamateriaalin hallussapito, tuottaminen ja levittäminen. Pornografiaa kuvaava termistö on tässäkin sopimuksessa vanhentunutta, mutta kohdan kaksi määritelmä lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavasta materiaalista on edelleen ajankohtainen, vaikkakin suppea rajatessaan materiaalin vain seksuaaliseen kanssakäymiseen, ei lasta seksuaalisesti esittäviin kuviin.

Budapestin sopimus artikla 9

Lapsipornografiaan liittyvät rikokset

1. Kukin sopimuspuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädännöllisiin ja muihin toimenpiteisiin säätääkseen lainsäädäntönsä mukaisesti rangaistavaksi tahallisen ja oikeudettoman:

- a) lapsipornografian tuottamisen tietojärjestelmän välityksellä tapahtuvaa levittämistä varten;
- b) lapsipornografian tarjoamisen tai saataville asettamisen tietojärjestelmän välityksellä;
- c) lapsipornografian levittämisen tai siirtämisen tietojärjestelmän välityksellä;
- d) lapsipornografian hankkimisen omaan tai toisen käyttöön tietojärjestelmän välityksellä;
- e) lapsipornografian hallussapidon tietojärjestelmässä tai tietovälineellä.

2. Tämän artiklan 1 kappaletta sovellettaessa "lapsipornografialla" tarkoitetaan myös pornografista kuvataallennetta, jossa esitetään:

- a) alaikäistä seksuaalisessa kanssakäymisessä;
- b) alaikäiseltä näyttävää henkilöä seksuaalisessa kanssakäymisessä;
- c) todellisuudenmukaisia kuvia alaikäisestä seksuaalisessa kanssakäymisessä.

3. Tämän artiklan 2 kappaletta sovellettaessa "alaikäisellä" tarkoitetaan jokaista alle 18-vuotiaasta henkilöä. Sopimuspuoli voi soveltaa myös alemmaa ikärajaa, joka ei kuitenkaan saa olla alempi kuin 16 vuotta.

4. Kukin sopimuspuoli voi tehdä varauman, jonka mukaan se ei sovelle kokonaan tai osittain 1 kappaletta d ja e kohtaa ja 2 kappaletta b ja c kohtaa.

5.6 Yleissopimus lapsiin kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta – Lanzaroten sopimus

Euroopan neuvoston yleissopimus lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan (Sops 88/2011), eli niin sanottu Lanzaroten ihmisoikeussopimus, keskittyy nimensä mukaisesti erityisesti suojelemaan lapsia kaikelta seksuaaliselta häirinnältä, houkuttelulta ja seksuaaliväkivallalta sekä suojaamaan lapsiuhrien asemaa ja edistämään kansallista ja kansainvälistä yhteistyötä tässä teemassa.

Suomi on allekirjoittanut Lanzaroten ihmisoikeussopimuksen jo vuonna 2007 ja se on ratifioitu laintasoisesti voimaan Suomessa vuonna 2011. Sopimuksen kansallinen toimeenpanosuunnitelma on kuitenkin vasta nyt, tätä työtä tehdessäni vuonna 2021, työn alla. Marraskuussa 2020 on nimetty työryhmä valmistelemaan Lanzaroten sopimuksen toimeenpanosuunnitelman laatimista vuosille 2022 - 2025. Sosiaali- ja terveysministeriön johdolla työryhmään on kutsuttu asianosaiset ministeriöt sekä yksityisen sektorin järjestöjen edustajia yhdessä kuntien, sairaanhoitopiirien, poliisin ja syyttäjän edustuksen kanssa.

Lanzaroten kansallista toimeenpanosuunnitelmaa tehdään yhteistyössä Suomen kansallisen lapsistrategiatyön kanssa. Kansallisesta lapsistrategiasta on mainittu tämän luvun lopussa tarkemmin. Tavoitteena työryhmän työssä on varmistaa, että Suomessa toimitaan Lanzaroten sopimuksen edellyttämällä tavalla lasten suojelemiseksi seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan.

Lanzaroten sopimuksessa on jo vuonna 2007, kohta 15 vuotta sitten, todettu että verkkovälitteinen lapsiin kohdistuva seksuaaliväkivalta on kasvanut "hälyttäviin mittoihin" informaatio- ja viestintäteknologian käytön vuoksi.

-- todeten, että lasten seksuaalinen riisto, erityisesti lapsipornografia ja prostituutio, ja kaikki lapsiin kohdistuvan seksuaalisen hyväksikäytön muodot, mukaan lukien ulkomailta tehdyt teot, vahingoittavat lasten terveyttä ja psykososiaalista kehitystä;

--todeten, että lasten seksuaalinen riisto ja seksuaalinen hyväksikäyttö ovat sekä kansallisesti että kansainvälisesti kasvaneet hälyttäviin mittoihin erityisesti sekä lasten että rikoksentekeijöiden lisääntyneen informaatio- ja viestintäteknologian käytön vuoksi, ja sellaisen seksuaalisen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön estäminen ja torjunta vaativat kansainvälistä yhteistoimintaa;

Sopimuksen artikkelit 20, 21, 22 ja 23 keskittyvät erityisesti lapsen kohdistuvan seksuaaliväkivallan verkkovälitteisiin muotoihin. Huomioitavaa tässäkin sopimuksessa on käytetty sellaista termistöä, jota tänä päivänä ei enää hyväksyttäisi.

Lanzaroten sopimus artikla 20

Lapsipornografiaan liittyvät rikokset

1. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että alla mainittu käyttäytyminen on rangaistavaa tahallisesti tehtynä, silloin kun siihen ei ole oikeutta:
 - (a) lapsipornografian tuottaminen;
 - (b) lapsipornografian tarjoaminen tai saataville asettaminen;
 - (c) lapsipornografian jakaminen tai välittäminen;
 - (d) lapsipornografian hankkiminen itselle tai toiselle henkilölle;
 - (e) lapsipornografian hallussapito;
 - (f) tietoinen pääsyn hankkiminen lapsipornografiaan tieto- ja viestintäteknologian välityksellä.
2. Tässä artiklassa "lapsipornografialla" tarkoitetaan kaikkea materiaalia, jossa visuaalisesti kuvataan lasta todellisessa tai simuloitussa seksuaalisessa toiminnassa tai mitä tahansa lapsen sukupuolielinten kuvaamista ensisijaisesti seksuaalisiin tarkoituksiin.
3. Kukin sopijapuoli voi varata oikeuden olla soveltamatta 1 (a) ja 1 (e) kappaletta kokonaan tai osittain sellaisen pornografisen materiaalin tuottamiseen ja hallussapitoon:
 - joka käsittää pelkästään simuloituja esityksiä tai realistisia kuvia lapsesta, jota ei ole olemassa;
 - jossa on lapsia, jotka ovat saavuttaneet artiklassa 18 (2) mainitun iän, jos kuvat on tuotettu heidän suostumuksellaan ja kuvat ovat heidän hallussaan yksinomaan heidän omaan yksityiseen käyttöönsä.
4. Kullakin sopijapuolella on oikeus olla soveltamatta 1 (f) kappaletta kokonaan tai osittain.

Lanzaroten sopimus artikla 21

Lapsen osallistumiseen pornografisiin esityksiin liittyvät rikokset

1. Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että alla mainittu käyttäytyminen on rangaistavaa tahallisesti tehtynä:
 - (a) lapsen värväminen osallistumaan pornografisiin esityksiin tai sen aiheuttaminen, että lapsi osallistuu sellaisiin esityksiin;

(b) lapsen pakottaminen osallistumaan pornografisiin esityksiin tai hyötyminen siitä tai lapsen hyväksikäyttäminen muuten sellaisiin tarkoituksiin;

(c) tietoinen sellaisen pornografisen esityksen seuraaminen, johon osallistuu lapsia.

2. Kukin sopijapuoli voi varata oikeuden rajoittaa 1 (c) kappaleen soveltamista tapauksiin, joissa lapsia on värvätty tai pakotettu 1 (a) tai (b) kappaleen mukaisesti.

Lanzaroten sopimus artikla 22

Lasten turmeleminen

Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin tehdäkseen rangaistavaksi seksuaalisia tarkoituksia varten tapahtuneen toiminnan, jolla lapsi, joka ei ole saavuttanut artiklassa 18 (2) tarkoitettua ikää, tahallaan saatetaan seuraamaan seksuaalista hyväksikäyttöä tai seksuaalista toimintaa, vaikka hänen ei itse tarvitse osallistua siihen.

Lanzaroten sopimus artikla 23

Lasten houkuttelemisen seksuaalisiin tarkoituksiin

Kukin sopijapuoli ryhtyy tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin tehdäkseen rangaistavaksi aikuisen tahallisesti tieto- ja viestintäteknologian välityksellä tekemä ehdotus tavata lapsi, joka ei ole saavuttanut artiklassa 18 (2) tarkoitettua ikää, tarkoituksena tehdä artiklan 18 (1) (a) tai artiklan 20 (1) (a) perusteella kriminalisoitu rikos häntä vastaan, jos tätä ehdotusta on seurannut sellaiseen tapaamiseen johtavia olennaisia toimia.

5.7 EU-direktiivi lapsiin kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta

EU-direktiivissä lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja seksuaalisen riiston sekä lapsipornografian torjumisesta ja neuvoston puitepäätöksen 2004/68/YOS korvaamisesta (2011/93/EU, CETS No 201) määritellään EU-jäsenvaltioille ne teot, jotka tulee säätää rangaistaviksi. Kaikki lapsiin kohdistuneet seksuaalirikokset on direktiivissä määritelty aihealueittain.

Direktiivin perustelukohdissa käsitellään verkkovälitteisiä tekemuotoja mm. kohdissa 12 ja 19. Lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan vakavista muodoista vaaditaan määrättäväksi tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia rangaistuksia. Vakaviin muotoihin luetaan erityisesti verkkovälitteiset muodot, mukaan lukien lapsen houkuttelu seksuaalisiin tarkoituksiin. Myös lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan materiaalin määritelmää kehoitetaan selkeyttämään. Lapsen houkuttelua seksuaalisiin tarkoituksiin käsitellään vielä erikseen omassa kohdassaan ja todetaan sen olevan erityinen uhka digitaalisten ympäristöjen tarjoaman anonymiteetin johdosta, mutta muistutetaan houkuttelua tapahtuvan myös verkkoympäristön ulkopuolella.

Varsinaisessa direktiivissä artiklassa 3 määritellään lapsen hyväksikäyttöön liittyviä tekoja ja artiklassa 4 lapsen seksuaaliseen riistoon (sexual exploitation) liittyviä tekemuotoja. Artiklassa 5 on määritelty lapsipornografiaan liittyvät rikokset, artiklassa 6 taas lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin.

EU-direktiivi lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja seksuaalisen riiston sekä lapsipornografian torjumisesta, artikla 3

Seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvät rikokset

1. Jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että 2–6 kohdassa tarkoitettujen tahallisten teiden on säädetty rangaistaviksi.
2. Seksuaalista itsemääräämisoikeutta koskevaa suojaikärajaa nuoremman lapsen saattamisesta seksuaalisessa tarkoituksessa tilanteeseen, jossa hän joutuu näkemään seksuaalista kanssakäymistä, myös silloin, kun lapsi ei itse joudu osallistumaan siihen, säädetään vankeusrangaistus, jonka enimmäiskesto on vähintään yksi vuosi.
3. Seksuaalista itsemääräämisoikeutta koskevaa suojaikärajaa nuoremman lapsen saattamisesta seksuaalisessa tarkoituksessa tilanteeseen, jossa hän joutuu näkemään seksuaalista hyväksikäyttöä, myös silloin, kun lapsi ei itse joudu osallistumaan siihen, säädetään vankeusrangaistus, jonka enimmäiskesto on vähintään kaksi vuotta.
4. Seksuaalisesta kanssakäymisestä lapsen kanssa, joka ei ole saavuttanut seksuaalista itsemääräämisoikeutta koskevaa suojaikärajaa, säädetään vankeusrangaistus, jonka enimmäiskesto on vähintään viisi vuotta.
5. Seksuaalisesta kanssakäymisestä lapsen kanssa
 - käyttämällä väärin tunnustettua luottamus- tai auktoriteettiasemaa tai vaikutusvaltaa lapseen säädetään vankeusrangaistus, jonka enimmäiskesto on vähintään kahdeksan vuotta, jos lapsi ei ole saavuttanut seksuaalista itsemääräämisoikeutta koskevaa suojaikärajaa, ja vähintään kolme vuotta, jos lapsi on tätä vanhempi; tai
 - käyttämällä väärin lapsen erityisen haavoittuvaa asemaa, varsinkin psyykkistä tai fyysistä vammaa tai riippuvuusasemaa, säädetään vankeusrangaistus, jonka enimmäiskesto on vähintään kahdeksan vuotta, jos lapsi ei ole saavuttanut seksuaalista itsemääräämisoikeutta koskevaa suojaikärajaa, ja vähintään kolme vuotta, jos lapsi on tätä vanhempi; tai

- pakottamalla, voimakeinoin tai uhkailemalla säädetään vankeusrangaistus, jonka enimmäiskesto on vähintään 10 vuotta, jos lapsi ei ole saavuttanut seksuaalista itsemääräämisoikeutta koskevaa suojaikärajaa, ja vähintään viisi vuotta, jos lapsi on tätä vanhempi.

6. Lapsen saattamisesta seksuaaliseen kanssakäymiseen kolmannen henkilön kanssa pakottamalla, voimakeinoin tai uhkailemalla säädetään vankeusrangaistus, jonka enimmäiskesto on vähintään 10 vuotta, jos lapsi ei ole saavuttanut seksuaalista itsemääräämisoikeutta koskevaa suojaikärajaa, ja vähintään viisi vuotta, jos lapsi on tätä vanhempi.

EU-direktiivi lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja seksuaalisen riiston sekä lapsipornografian torjumisesta, artikla 4

Seksuaaliseen riistoon liittyvät rikokset

1. Jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että 2–7 kohdassa tarkoitetut tahalliset teot on säädetty rangaistaviksi.
2. Lapsen saamisesta tai värväämisestä osallistumaan pornografiseen esitykseen tai taloudellisen hyödyn saamisesta tai lapsen muusta riistosta tässä tarkoituksessa säädetään vankeusrangaistus, jonka enimmäiskesto on vähintään viisi vuotta, jos lapsi ei ole saavuttanut seksuaalista itsemääräämisoikeutta koskevaa suojaikärajaa, ja vähintään kaksi vuotta, jos lapsi on tätä vanhempi.
3. Lapsen saattamisesta pakottamalla tai voimakeinoin osallistumaan pornografiseen esitykseen tai lapsen uhkailemisesta tässä tarkoituksessa säädetään vankeusrangaistus, jonka enimmäiskesto on vähintään kahdeksan vuotta, jos lapsi ei ole saavuttanut seksuaalista itsemääräämisoikeutta koskevaa suojaikärajaa, ja vähintään viisi vuotta, jos lapsi on tätä vanhempi.
4. Tietoisesta sellaisen pornografisen esityksen seuraamisesta, johon osallistuu lapsi, säädetään vankeusrangaistus, jonka enimmäiskesto on vähintään kaksi vuotta, jos lapsi ei ole saavuttanut seksuaalista itsemääräämisoikeutta koskevaa suojaikärajaa, ja vähintään yksi vuosi, jos lapsi on tätä vanhempi.
5. Lapsen saamisesta tai värväämisestä osallistumaan lapsiprostituutioon tai taloudellisen hyödyn saamisesta tai lapsen muusta riistosta tässä tarkoituksessa

säädetään vankeusrangaistus, jonka enimmäiskesto on vähintään kahdeksan vuotta, jos lapsi ei ole saavuttanut seksuaalista itsemääräämisoikeutta koskevaa suojaikärajaa, ja vähintään viisi vuotta, jos lapsi on tätä vanhempi.

6. Lapsen saattamisesta lapsiprostituutioon pakottamalla tai voimakeinoin tai lapsen uhkailemisesta tässä tarkoituksessa säädetään vankeusrangaistus, jonka enimmäiskesto on vähintään 10 vuotta, jos lapsi ei ole saavuttanut seksuaalista itsemääräämisoikeutta koskevaa suojaikärajaa, ja vähintään viisi vuotta, jos lapsi on tätä vanhempi.

7. Seksuaalisesta kanssakäymisestä lapsen kanssa lapsiprostituution puitteissa säädetään vankeusrangaistus, jonka enimmäiskesto on vähintään viisi vuotta, jos lapsi ei ole saavuttanut seksuaalista itsemääräämisoikeutta koskevaa suojaikärajaa, ja vähintään kaksi vuotta, jos lapsi on tätä vanhempi.

EU-direktiivi lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja seksuaalisen riiston sekä lapsipornografian torjumisesta, artikla 5

Lapsipornografiaan liittyvät rikokset

1. Jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että 2–6 kohdassa tarkoitettut tahalliset ja oikeudettomat teot on säädetty rangaistaviksi.
2. Lapsipornografian hankkimisesta tai hallussapidosta säädetään vankeusrangaistus, jonka enimmäiskesto on vähintään yksi vuosi.
3. Pääsyn hankkimisesta lapsipornografiaan tietoisesti, tieto- ja viestintätekniikkaa käyttäen, säädetään vankeusrangaistus, jonka enimmäiskesto on vähintään yksi vuosi.
4. Lapsipornografian jakelusta, levittämisestä tai välittämisestä säädetään vankeusrangaistus, jonka enimmäiskesto on vähintään kaksi vuotta.
5. Lapsipornografian tarjoamisesta, toimittamisesta tai saatavilla pitämisestä säädetään vankeusrangaistus, jonka enimmäiskesto on vähintään kaksi vuotta.
6. Lapsipornografian tuottamisesta säädetään vankeusrangaistus, jonka enimmäiskesto on vähintään kolme vuotta.

7. Jäsenvaltiot voivat käyttää harkintavaltaansa sen suhteen, sovelletaanko tätä artiklaa 2 artiklan c alakohdan iii alakohdassa tarkoitettuihin lapsipornografiatapauksiin, joissa lapselta vaikuttava henkilö oli tosiasiallisesti tapahtumahetkellä 18 vuotta täyttänyt.

8. Jäsenvaltiot voivat käyttää harkintavaltaansa sen suhteen, sovelletaanko tämän artiklan 2 ja 6 kohtaa tapauksiin, joissa on osoitettu, että 2 artiklan c alakohdan iv alakohdassa tarkoitettujen pornografisen aineiston tuottaja on tuottanut aineiston ja pitänyt sitä hallussaan ainoastaan omaa yksityiskäyttöään varten, jos tuottamiseen ei ole käytetty 2 artiklan c alakohdan i, ii tai iii alakohdassa tarkoitettua pornografista aineistoa ja edellyttäen, että tekoon ei liity aineiston levittämisen riskiä.

EU-direktiivi lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja seksuaalisen riiston sekä lapsipornografian torjumisesta, artikla 6

Lasten houkuttelemisen seksuaalisiin tarkoituksiin

1. Jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että seuraava tahallinen teko on säädetty rangaistavaksi:

aikuisen tieto- ja viestintäteknikan välityksellä 3 artiklan 4 kohdassa ja 5 artiklan 6 kohdassa tarkoitettujen rikosten tekemistä varten esittämästä tapaamishdotuksesta lapselle, joka ei ole saavuttanut seksuaalista itsemääräämisoikeutta koskevaa suojaikärajaa, jos ehdotusta on seurannut tapaamiseen johtavia konkreettisia tekoja, säädetään vankeusrangaistus, jonka enimmäiskesto on vähintään yksi vuosi.

2. Jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimet sen varmistamiseksi, että aikuisen tieto- ja viestintäteknikan välityksellä tekemä 5 artiklan 2 ja 3 kohdassa tarkoitettujen rikosten yritys, jossa aikuinen houkuttelee lasta, joka ei ole saavuttanut seksuaalista itsemääräämisoikeutta koskevaa suojaikärajaa, tarjoamaan tätä lasta esittävää lapsipornografiaa, on säädetty rangaistavaksi

6 SUOMEN KANSALLINEN SÄÄTELY JA STRATEGIAT

Suomen lainsäädännöstä tarkastelen ensin tarkemmin voimassa olevan rikoslain (RL 1889/39) seksuaalirikoksia koskevia tunnusmerkistöjä verkkovälitteisten tekemuotojen valossa. Apuna olen käyttänyt sekä poliisiammattikorkeakoulun oppikirjaa Lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosepäilyjen tutkinnasta (Ellonen & Rantaeskola 2016), Timo Ojalan teosta Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset (2012) ja rikosoikeuden perusteosta Keskeiset rikokset (Frände ym. 2018).

Tutustuin myös verkkovälitteisen teeman valossa rikoslain seksuaalirikossäännösten kokonaisuudistuksen työryhmän mietintöön (OMML 2020), josta kerron tarkemmin alaluvun 6.1. lopussa. Alaluvuissa 6.2 ja 6.3 esittelen myös kaksi muuta teemaan liittyvää kansallista lakia: Laki lapseen kohdistuneen seksuaali- ja pahoinpitelyrikoksen selvittämisestä (1009/2008) ja Laki lapsipornografian levittämisen estotoimista (1068/2006) ja selvitän, mitä niiden sääntely koskee suhteessa verkkovälitteisiin tekemuotoihin.

6.1 Rikoslain sääntely rangaistavaksi määritellyistä teoista

Lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia käsittelevä oikeusnormisto on koottu kahteen rikoslain (39/1889) alalukuun. Rikoslain 20 luku (563/1998) käsittelee seksuaalirikoksia, myös suurinta osaa kriminalisoiduista lapseen kohdistuneista seksuaalisista teoista. Rikoslain 17 luvussa (563/1998) ovat lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavaan kuvamateriaalin liittyvät tekemuodot. Seuraavissa alaluvuissa esitellään rikoslain (39/1889) nimikkeistä ne, jotka koskevat verkkovälitteisiä tekemuotoja. Kaikki luvussa käsiteltävät nimikkeet on koottu opinnäytetyön liitteeksi 1.

Rikoslain 17 luku: Rikoksista yleistä järjestystä vastaan

Rikoslain 17 luvusta (24.7.1998/563) verkkoympäristöön liittyviä, lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan tekemuotoja ovat sukupuolisiveellisyttä loukkaavan, lasta esittävän kuvamateriaalin hallussapito (RL 17:19), levittäminen (RL 17:18) ja törkeä levittäminen (RL 17:18a).

Silmiinpistävää Suomen oikeuskäytäntöjä käsittelevässä kirjallisuudessa on se, ettei näitä kuvamateriaaliin liittyviä tekoja juuri rinnasteta tai lasketa lapsiin kohdistuviksi seksuaalirikoksiksi kuin pelkän nimeämisen tai mainitsemisen asteella. Keskeiset rikokset -teos tai

Poliisiammattikorkeakoulun oppikirja *Lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosepäilyjen tutkinta*, tai rikosoikeuden perusteos *Keskeiset rikokset*, eivät kumpikaan paneudu erityisesti kuvamateriaaliin liittyviin rikoksiin lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten käsittelyn yhteydessä. (Ellonen & Rantaeskola 2016; Frände ym. 2018.) Timo Ojala nostaa teoksessaan *Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset* (2012) esiin sen, ettei Rikoslain 17 luvussa näiden kuvamateriaaliin liittyvien tekojen kannalta keskeistä käsitettä ”sukupuolisiveellisyttä loukkaava kuva” ole lainkaan laintasoisesti määritelty. Käsitteen juridinen tulkinta pohjautuu Ojalan mukaan yleiskielen mukaiseen tulkintaan ja lainvalmisteluun liittyviin mainintoihin käsitteen merkityssisällöstä. (Ojala 2012, 70.)

Jos hallussapitää, eli tallentaa laitteelleen tai hallitsemaansa pilvipalveluun alle 18-vuotiasta lasta sukupuolisiveellisyttä loukkaavasti esittävän kuvan, voi syyllistyä sukupuolisiveellisyttä loukkaavan, lasta esittävän, kuvan hallussapitoon (RL 17:19). Kuvien katselu verkkosivulla ei ole kriminalisoitua, ellei kuvamateriaalin katsomiseksi joudu maksamaan pääsymaksua tai suorittamaan erityistä kirjautumista.

Alle 18-vuotiaasta seksuaalissävytteisen kuvan ottaminen (valmistaminen) tai jakaminen tai julkaiseminen voi johtaa sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämiseen (RL 17:18), josta on olemassa myös törkeä tekomuoto RL 17:18a. Rikoslain 17 luvun 18 § pitää sisällään myös maininnan siitä, että sukupuolisiveellisyttä loukkaavan, levitettävän materiaalin, (joka esittää lasta, väkivaltaa tai eläimeen sekaantumista), tulee olla todellisuuspohjaisesti tai todenmukaisesti kuvan kohdetta esittävä.

Rikoslain 17:18 § määrittelee lapsena pidettävän alle 18-vuotiasta ja henkilöä, jonka voidaan perustellusta syystä olettaa olevan alle 18-vuotias, mutta jonka ikä ei ole selvitettävissä. Ojalan mukaan tällainen syy voi esimerkiksi olla se, ettei lapsen puberteettikehitys ole vielä päättynyt, eli kuvassa näkyvän lapsen murrosiän tuomat fyysiset muutokset ovat vielä kesken (HE 6/1997, 146–152; Ojala 2012, 165).

Todellisuuspohjaisella tarkoitetaan sitä, että kuva on valmistettu tilanteesta, jossa lapsi on *tosiasiallisesti* ollut sukupuolisiveellisyttä loukkaavan toiminnan kohteena, esimerkiksi tilanteessa, jossa aikuinen on valo- tai videokuvannut alastonta lasta ja ohjannut, kuinka tämän tulee kuvassa olla. Tällainen kuva on voitu valmistaa joko valo- tai videokuvaamalla, piirtämällä, maalaamalla tai muulla vastaavalla tavalla, jos yhteys tosiasialliseen tilanteeseen, jota kuva esittää, on osoitettavissa. (Ojala 2012, 170–171.)

Todenmukainen kuva on siinä tilanteessa, jos se erehdyttävästi muistuttaa edellä mainittua tilannetta, eli kuvasta ei ole mahdollista havaita sen olevan esimerkiksi piirtämällä tai maalaamalla laadittu. Tällaisia voivat olla kuvat, jotka on teknisesti valmistettu, mutta jotka ovat niin aidon tai

autenttisen valokuvan näköisiä, että jää epävarmaksi, onko kuva tehty tosiasiallisesta tilanteesta, jossa todellinen lapsi olisi ollut seksuaaliväkivallan kohteena. (Ojala 2012, 170–171.)

Ojala analysoi *sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan* kuvan hallussapidon määritelmän olevan hallituksen esityksen mukaisesti hyvin monimerkityksistä ja tapauskohtaista; esimerkiksi lapsen alastonkuvan hallussapitäminen voi olla sukupuolisiveellisyyttä loukkaavaa, jos kuvaa jaetaan seksuaalisessa tarkoituksessa, mutta toisaalta ei, jos kyseessä on luvallisesti esimerkiksi lapsen vanhempien kotialbumissa oleva kuva (Ojala 2012, 71).

Rikoslaki 20 luku Seksuaalirikoksista

Verkkovälitteiseen tekoon voidaan soveltaa lähes kaikkia rikoslain 20 luvun (563/1998) lapseen kohdistuvien seksuaalirikosten tekemuotoja. Lisäksi samoin kuin minkä tahansa rikoslajin kohdalla, myös verkkovälitteisessä lapseen kohdistuneessa rikoksessa tulee esitutkinnassa huomioida kaikki nimikkeet, jotka teon tunnusmerkistö voi täyttää (Ellonen & Rantaeskola 2016, 50).

Ellonen ja Rantaeskolan teoksessa *Lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosepäilyjen tutkinta* (2016, 51) esimerkiksi nostetaan tapaus, jossa lapseen on kohdistunut teko, joka täyttää lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistön (RL 20:6) ja josta on lapselle maksettu korvaus. Tällaisessa tapauksessa tulee muistaa lisätä epäilyksi teoksi lapsen seksuaalisen hyväksikäytön lisäksi seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta (RL 20:8a). Tämä esimerkki tulee hyvin usein kyseeseen juuri verkkovälitteisten tekojen osalta, joissa lapsia voidaan houkutella erilaisilla korvauksilla tekemään seksuaalisia tekoja videoyhteydessä tai lähettämään seksuaalisia kuvia.

Vain törkeän lapsenraiskauksen (RL 20:7b 486/2019) tai törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön (RL 20:7 540/2011) tekemuodot lukeutuvat verkkovälitteisten lapseen kohdistuvien seksuaalirikosten tekemuotojen valikoimasta pois, sillä niiden ei nykyisessä oikeuskäytännössä katsota voivan täytyä verkkovälitteisesti. Tämä pohjautuu sukupuoliyhteyden tunnusmerkistön täyttävän seksuaaliteon juridiseen määritelmään, jonka katsotaan edellyttävän 20 luvun 10 §:n määritelmäsäännöksen mukaan lapsen ja tekijän *fyysistä kohtaamista* (KKO 2018:70, kohta 13). Edellä mainitussa määritelmäsäännöksessä säädetään sukupuoliyhteyden tarkoittavan sukupuolielimellä tapahtuvaa tai sukupuolielimeen kohdistuvaa seksuaalista tunkeutumista toisen kehoon. Seksuaalisella teolla tarkoitetaan tekoa, joka tekijä ja kohteena oleva henkilö sekä tekoolosuhteet huomioon ottaen on seksuaalisesti olennainen, tekoympäristöstä riippumatta. (RL 20:10.)

Törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön *yritys* taas voi tulla kyseeseen myös verkkovälitteisenä, mutta edellä viitatus Korkeimman oikeuden ennakkoratkaisun mukaan se edellyttää konkreettista vaaraa sukupuoliyhteyden sisältävän hyväksikäyttörikoksen toteutumisesta (KKO 2018:70, kohta 14). Lapsen kanssa verkossa viestiminen ja houkuttelemisen tapaamiseen, jonka tarkoituksena on harrastaa seksiä lapsen kanssa, voi täyttää siis myös törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön yrityksen (RL 20:7), jos konkreettinen vaara teon täyttymisestä on olemassa (Ojala 2014, 148), esimerkiksi hotellihuone on varattuna ja epäilty on jo saapunut tapaamispaikalle ja teko estyy vain poliisin paikalle saapumisen takia.

Alle 16-vuotiaalle lapselle lähetetyt seksuaalissävytteiset viestit täyttävät lähtökohtaisesti lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tai sen yrityksen tunnusmerkistön (RL 20:6). Myös viestintä, joka ei ole suoraan seksuaalista, mutta jonka kokonaissävystä voi päätellä lähettäjän tarkoituksena olevan seksuaalissävytteinen toiminta lasta kohtaan, voi täyttää lapsen houkuttelun seksuaalisiin tarkoituksiin (RL 20:8b).2)

Kuvien lähettäminen voi pitää sisällään pornografisten videoiden tai kuvien lähettämistä lapselle tai aikuisen sukuelimiä esittävien kuvien lähettämistä sosiaalisen median palveluiden välityksellä (ns. dickpick). Alle 16-vuotiaalle lähetetyt seksuaalissävytteiset kuvat täyttävät myös lapsen seksuaalisen hyväksikäytön (RL 20:6) tunnusmerkistön. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön rangaistavuudessa olennaista on seksuaalisen teon määritelmä (RL 10:2) ja se, että teko on omiaan vahingoittamaan lapsen kehitystä.

Ojala on jakanut lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevat teot viiteen eri tekokokonaisuuteen, joista kolme ensimmäistä voivat täytyä myös verkkovälitteisesti. Nämä ovat 1) vihjailevat puheet, sukupuolielimen esitleminen lapselle tai alastomana esiintyvän lapsen katseleminen ja 3) lapsen alistaminen katselemaan masturbointia tai sukupuoliyhteyttä. (Ojala 2012, 92.)

Malinin tutkimuksessa vuosien 2017-2018 lainvoimaisista tuomioista verkkoympäristöön rajoittuneissa lapsiin kohdistuneissa seksuaalirikoksissa nousi esiin kolme pääasiallista tekemuotoa, jotka myös ruotsalaisessa rikosilmoitusaineistoon perustuvassa tutkimuksessa on havaittu (Shannon 2008, 167; viitattu tutkimuksessa Malin 2020, 45). Nämä piirteet olivat:

1. tekijän ylläpitämä seksuaalinen keskustelu ja kysely
2. tekijän yritys tai onnistuminen saamaan lapsi lähettämään seksuaalista kuvamateriaalia itsestään
3. tekijän lähettämä seksuaalinen kuvamateriaali lapselle.

Olen tämän opinnäytetyön koulutuksessa jakanut verkkovälitteiset tekemuodot myös kolmeen eri tekokokonaisuuteen löyhästi mukailien Ojalan ja Shannonin edellä mainittuja jakoja. Tässä yhteydessä kolmeen jaottelu on tehty seuraavasti:

1. viestit ja sanalliset tekemuodot,
2. kuvamateriaaliin liittyvät teot (sekä lapselle että lapsen lähettämät),
3. livestreaming, eli reaaliaikainen kamerayhteys verkon välityksellä.

Jos alle 18-vuotiaan lapsen saa tekemään seksuaalisen teon lupaamalla tai maksamalla hänelle korvauksen, teko täyttää lähtökohtaisesti seksuaalipalvelujen ostamisen nuorelta (RL 20:8a). Korvauksen lupaaminen riittää teon täyttymiseen, vaikka se maksettaisiin vasta seksuaalisen teon tapahtumisen jälkeen. Seksuaalipalvelujen ostamisen yritys nuorelta on myös rangaistavaa, eikä sen täyttymiseksi seksuaalisen teon tapahtumisen ole tarvinnut alkaa: riittää, että korvaus on luvattu antaa tai annettu. (Ellonen & Rantaeskola 2016, 58.)

Jos seuraa järjestettyä esitystä, jossa lapsi esiintyy seksuaalisesti, voi syyllistyä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän esityksen seuraamiseen (RL 20:8c). Tällainen tekemuoto voisi olla esimerkiksi lapseen kohdistuvaa seksuaalirikosta todistavan videon katsominen, jos joku toinen on järjestänyt tapahtuman, jossa aiemmin tallennettua videota jaetaan.

Eri tekemuodoista ja niiden välisestä rajanvedosta löytyy tarkemmin tietoa rikoslain esitöistä (mm. HE 6/1997, HE 282/2010), Ojalan teoksesta *Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset* (2012) ja esimerkiksi Tolvasen ja Forssin julkaisusta *Lapsen houkuttelemisen seksuaalisiin tarkoituksiin* (Tolvanen & Forss 2013). Rikosnimikkeen valinnalla on vaikutusta rikoksen vanhenemisaikojen lisäksi esimerkiksi valittavien ja mahdollisten pakkokeinojen käyttöön.

Rikoslain seksuaalirikossäännösten kokonaisuudistuksesta

Rikoslain 20 luku seksuaalirikossäännöksineen on käynyt läpi kokonaisuudistuksen ensimmäisen kerran 1960- ja 70-lukujen taitteessa. Tässä muutoksessa keskityttiin yksilöiden ja heidän seksuaalisen itsemääräämisoikeutensa suojaamiseen, eikä enää niin vahvasti moraalien ja siveellisyyden vaatimusten vartioimiseen (Fränti ym. 2018). Seuraava suurempi muutos RL 20 lukuun tehtiin vuonna 1999. Tämän raportin aiemmassa luvussa esitelty *lasten suojelemista seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan Euroopan neuvoston yleissopimuksen* (2007, CETS No 201) hyväksyminen ja voimaansaattaminen vaikutti seuraaviin rikoslain 20 lukuun vuonna 2011 tehtyihin muutoksiin.

Vuonna 2011 toteutettiin lailla 540/2011 laaja uudistus rikoslakiin, jossa muun muassa lapsiin kohdistuvia seksuaalirikosten tunnusmerkistöt täyttäviä tekoja koskevaa sääntelyä muutettiin. Tuolloin säädettiin rangaistavaksi lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin (RL 20:8b, ”grooming”) ja sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraaminen (RL 20:8c) sekä muutettiin seksuaalisen teon määritelmää (RL 20:10).

Pääministeri Sanna Marinin hallituksen hallitusohjelmaan on kirjattuna jälleen tarve tarkastella seksuaalirikoksia koskevan rikoslain 20 luvun kokonaisuudistusta. Oikeusministeriön työryhmä on luovuttanut kokonaisuudistusta koskevan mietintönsä 7.7.2020 oikeusministeri Anna-Maja Henrikssonille. Oikeusministeriössä huomioidaan mietinnöstä saatu laaja palaute ja rikoslain 20 luvun kokonaisuudistusta koskeva hallituksen esitys on tarkoitus antaa eduskunnalle vuoden 2021 lopussa. (OMML 2020, 13.)

Työryhmän mietinnössä lapsiin kohdistuvat teot erotettaisiin aikuisiin kohdistuneista seksuaalirikoksista ja lisättäisiin suojaikärajan lisäksi uusi, ehdoton 12 vuoden nuoren lapsen ikäraja, jota nuorempien osalta vapaaehtoisuutta seksuaalisiin tekoihin ei huomioitaisi lainkaan. 16 vuotta pysyisi silti suojaikärajana, eli alle 16-vuotiaisiin lapsiin kohdistuvat seksuaaliset teot tuomittaisiin lapsenraiskauksena (jos kyse yhdynnästä) tai seksuaalisena kajoamisena lapseen (muut seksuaaliset teot yhdynnän lisäksi). Työryhmän mietinnössä ehdotetaan lasta seksuaalisesti esittävien kuvien hallussapidon pykälän siirtämistä saman luvun alle seksuaalirikosten kanssa ja näidenkin pykälän uudistamista. (OMML 2020.)

Oikeusministeriön työryhmän esittämässä kokonaisuudistuksessa on esitetty uusia rikoslain 20 luvun pykäläitä, joista tämän raportin liitteeseen 2 on poimittu ne pykäläehdotukset, joita voidaan soveltaa verkkovälitteiseen lapseen kohdistuvaan seksuaaliväkivaltaan liittyvissä tekemuodoissa.

6.2 Rikosepäilyn selvittämistä koskeva lainsäädäntö

Poliisi selvittää verkkovälitteiset seksuaalirikokset, joiden epäillään kohdistuneen lapsiin, samoin kuin minkä tahansa muunkin rikostutkinnan esitutkintalain (805/2011) ja pakkokeinolain (806/2011) sallimilla valtuuksilla. Laki lapseen kohdistuneen seksuaali- ja pahoinpitelyrikoksen selvittämisestä (1009/2008) eli niin sanottu järjestämislaki määrittelee terveydenhuollon yksiköiden eli yliopistollisten sairaaloiden lasten ja nuorten oikeuspsykologien ja -psykiatristen yksiköiden mahdollisuudet ja velvollisuudet auttaa poliisia lapsiin kohdistuneiden seksuaali- ja pahoinpitelyrikosten esitutkintatoimissa.

Tämä erityislaki ei keskity vain verkkovälitteisten tekemuotojen selvitykseen, mutta nostin sen mainittavaksi koulutuksessa, koska käytännön työssä Barnahus-hankkeessa on käynyt ilmi, että

verkkovälitteisten rikosten kohdalla poliisi ei välttämättä osaa riittävästi käyttää yliopistollisten sairaaloiden lasten ja nuorten oikeuspsykologisten ja -psykiatristen yksiköiden apua esitutkinnassa. Liian usein vielä ajatellaan sellaisten verkkovälitteisten tekemuotojen, joissa teko ei ole edennyt fyysiseen kohtaamiseen, olevan ”vain nettijuttuja”, eikä esimerkiksi lapselle aiheutunutta psyykkistä haittaa ymmärretä selvittää riittävässä määrin. Verkkovälitteisten tekemuotojen tulisi kuitenkin huomata, että tekojen haitanarvio lapselle tulisi osata pyytää siinä missä minkä tahansa muunkin lapseen kohdistuneen seksuaalirikoksen osalta. Digitaalisissa ympäristöissä aiheutunutta haittaa voi vahvistaa pelko tai tieto seksuaalirikoksen todistaneen kuvamateriaalin jatkuvasta vuosia kestävästä leviämisestä verkossa. (Joleby 2021; Canadian Centre of Child Protection 2018.)

6.3 Lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan materiaalin levittämisen estotoimia

Laki lapsipornografian levittämisen estotoimista on tullut voimaan 1.1.2007. Liikenne- ja viestintäministeriössä valmistellulla lailla on tutkittavan aiheen kannalta erityinen merkitys. Lain tarkoituksena on lasten ja heidän perusoikeuksiensa suojaamiseksi edistää toimenpiteitä, joiden avulla voidaan estää pääsy ulkomailla ylläpidettäviin lapsipornosivustoihin. Myös tämän lain käsitteet ja termistö on tähän päivään nähden vanhentunutta. Suppea erityislaki käytännössä mahdollistaa poliisille tunnettua tai todennettua lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavaa materiaalia välittävien verkko-osoitteiden osoittamisen sellaisille verkko-operaattoritoimijoille, jotka haluavat estää niihin pääsyä.

Laki käsittelee poliisin toimivaltaa ensinnäkin ylläpitää listaa ulkomailla sijaitsevista internet-sivustoista, joilla on havaittu lapsia seksuaalisesti esittävää kuvamateriaalia ja toisekseen teleoperaattoreiden toimivaltaa estää liikenteen pääsyä sivuille poliisin toimittaman listan mukaisesti. Lain esitöissä (HE 99/2006) on määritelty lapsipornografia luvussa 3.1.:

Lapsipornografia on määritelty YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen lisäpöytäkirjassa siten, että kyse on mistä tahansa tuotoksesta, jossa lapsi on joko todellisuudessa tai sitä vastaavassa selkeästi seksuaalisessa toiminnassa mukana tai jossa lapsen sukupuolielimet ovat kuvattuna seksuaalista käyttöä varten. Kuvissa käytetään lasta seksuaalisella tavalla hyväksi siten, että lapsen perustavaa laatua olevia ihmisoikeuksia loukataan vakavasti. Kuvissa esiintyvät lapset ovat usein vanhemmiltaan siepattuja. (HE 99/2006, 7.)

6.4 Suomen kansallisia toimia ilmiön torjunnassa

Suomessa on kansainvälisestäikin tarkastellen viimeisten vuosien aikana julkaistu kaksi kansallisesti merkittävää strategiaa ja toimenpidesuunnitelmaa lapsen kohdistuvien rikosten torjumiseksi. Tässä alaluvussa esitellään ne: lapsistrategia ja väkivallaton lapsuus-toimenpidesuunnitelma. Lisäksi kuvaan molempiin edellä esitettyihin kansallisiin strategioihin linkittyvän operatiivisemman Barnahus-hankkeen sekä poliisin kannalta merkityksellisiä toimia Poliisihallituksen tulosohjauksen kannalta.

Lapsistrategia

Helmikuussa 2021 julkistettiin Suomen ensimmäinen YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen perustuva hallituskaudet ja eri hallinnon alat yhdistävä kansallinen lapsistrategia, jolla pyritään ohjaamaan ja varmistamaan, että Suomessa kunnioitetaan lapsen oikeuksia ja ollaan lapsi- ja perhemyönteisiä kaikissa kansallisissa ratkaisuisissa. Lapsistrategiassa sivutaan useassa kohdassa myös digitaalisen ympäristön aiheuttamia haasteita.

Ensimmäisen haasteen todetaan liittyvän siihen, että digitaalinen ympäristö tarjoaa kanavan häirinnälle ja kiusaamiselle lasten viettäessä siellä paljon aikaa. Lasten kokema seksuaalisen häirinnän yleisyys todetaan myös lapsistrategian tekstissä. Lasten turvataitojen ja digitaalisten vuorovaikutustaitojen vahvistaminen ja matalan kynnyksen apumahdollisuudet koetaan ennaltaehkäisyn keinoina ja strategiassa todetaan, että kaikkeen lasten kokemaan seksuaalisen häirintään ja hyväksikäyttöön tulee puuttua heti. (Valtioneuvosto 2021:8, 21.)

Varhaisen puuttumisen ja väkivallan ja häirinnän ehkäisyn työtapojen vakiinnuttamiseen ja *digitaalisessa ympäristössä tapahtuvaan väkivaltaan ja häirintään sekä digitaalisessa ympäristössä levitettävään väkivaltaiseen materiaaliin* kehoitetaan lapsistrategian strategisissa linjauksissa kiinnittämään erityistä huomiota. Turvataitojen ja digitaalisten taitojen opetusta painotetaan useassa eri kohdassa. (Valtioneuvosto 2021:8 22.)

Lapsistrategian toimeenpanosuunnitelma

Jokainen hallitus laatii lapsistrategiaa koskevan toimeenpanosuunnitelmansa. Sanna Marinin hallituksen toimeenpanosuunnitelma on laadittu 7.10.2021 ja käsittää yhteensä 30 eri toimenpidettä (VN 2021:81).

Toimeenpanosuunnitelman luvussa 6 käsitellään lapsen suojelua väkivallalta (VN 2021:81, 24). Lapsen väkivallalta suojelun strategisten linjausten tavoitteena on lapsistrategian mukaisesti se, että työtavat väkivallan ja häirinnän ehkäisemiseksi ja varhaiseksi puuttumiseksi vakiinnutetaan. Edelleen strategisissa linjauksissa painotetaan lapsistrategian tekstissä esiin nostettua tarvetta kiinnittää *erityistä huomiota digitaalisessa ympäristössä tapahtuvaan väkivaltaan ja häirintään sekä digitaalisessa ympäristössä levitettävään väkivaltaiseen materiaaliin.* (eml.)

Toimeenpanosuunnitelman luvussa 6 esitellään lapsia väkivallalta suojelevia kansallisia toimia. Näistä myös verkkovälitteistä lapsiin kohdistuvaa seksuaalirikollisuutta koskee toimeenpanosuunnitelman *Turvallinen oikeusvaltio Suomi ja sen kehittäminen ja puolustuspolitiikka*- osion alla mainittu seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistus. (VN 2021:81, 25.)

Varsinaisista lapsistrategian mukaisista toimenpiteistä luvussa 6 esitellään lapsiuhritutkimuksen toteuttaminen. (VN 2021:81, 24.) Lapsiuhritutkimuksella saadaan tuotettua tietoa myös verkkovälitteisten lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten kokonaisrikollisuudesta, eli myös niistä rikoskokemuksista, jotka eivät tule poliisin tietoon ja siten näy rikostilastojen lukemissa.

Lapsistrategian toimenpidesuunnitelman luvun 10: *Lasten läheis- ja vertaissuhteet*, strategisissa linjauksissa todetaan, että digitaalisen ympäristön merkitys tulee tunnistaa lasten läheis- ja vertaissuhteissa. Lasten media- ja vuorovaikutuksia tulee vahvistaa myös sähköisessä viestinnässä. (VN 2021:81, 40.) Luvussa 10 asetetaan toimenpide 20: verkkosivuston perustaminen lapsiin ja nuoriin kohdistuvan kiusaamisen, seksuaalisen häirinnän, väkivallan, vihapuheen ja syrjinnän vastaiselle työlle. Sivusto tullaan perustamaan Opetushallituksen www-sivuston alaisuuteen yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa. Luvun toimenpiteiden tarkoituksena on rakentaa edellytyksiä lasten ja nuorten hyvinvoinnille viemällä tietoa lapsen oikeuksista lapsille ja nuorille ja vahvistaa hyvinvointia ja osallisuutta sillä tavoin. (VN 2021:81, 41.)

Väkivallaton lapsuus 2020–2025

Useita lapsistrategian linjauksia toteutetaan 2020–2025 konkreettisesti kansallisen Väkivallaton lapsuus -toimenpidesuunnitelman mukaisesti. Väkivallaton lapsuus -toimeenpanosuunnitelma on kansainvälisestikin melkoisen kattava teos, joka on julkaistu marraskuussa 2019. Se kokoaa yhteen kaikki kansalliset tavoitteet ja toimintalinjaukset alle 18-vuotiaiden lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyyn, sen varhaiseen tunnistamiseen ja lasten ohjaamiseen avun ja tuen piiriin. Toimeenpanosuunnitelmassa on yhteensä 93 eri toimenpidettä. (Korpilahti ym. 2019.)

Väkivallaton lapsuus -julkaisun luku 11 *koskee seksuaalista häirintää, houkuttelua ja seksuaaliväkivaltaa digitaalisessa mediassa*. Luvun yleistavoitteena on ennaltaehkäistä digitaalisessa mediassa ja sen välityksellä tapahtuvan seksuaalisen häirinnän, seksuaalisen riiston ja seksuaaliväkivallan aiheuttamia psyykkisiä, fyysisiä ja sosiaalisia haittoja ja traumaattisia kokemuksia.

Varsinaisia tavoitteita on kaksi. Näistä ensimmäinen on lapsiin kohdistuvan seksuaalisen häirinnän, seksuaalisen riiston ja seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisyyn liittyvä koulutus ja kasvatusta, jonka alla on kaksi erillistä toimenpidettä. Ensimmäisenä koulutustoimenpiteenä järjestetään lasten ja nuorten parissa toimiville ammattilaisille täydennyskoulutusta seksuaaliväkivallasta digitaalisessa mediassa ja toisena koulutustoimenpiteenä järjestetään koulutusta kaikille perusopetusikäisille lapsille ja nuorille turvataidoista digitaalisessa mediassa sekä digitaalisen median riskeistä.

Toinen tavoite on digitaaliseen mediaan liittyvän seksuaaliväkivallan ilmoituskanavien vahvistaminen. Toiseenkin tavoitteeseen liittyy kaksi toimenpidettä: lisätään tietoa matalan kynnyksen ilmoituskanavista lapsille, ja pyritään tehostamaan ja nopeuttamaan lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan materiaalin poistumista verkosta kaikkien toimijoiden yhteistyöllä.

Väkivallaton lapsuus – toimeenpano- ja viestintä

Väkivallaton lapsuus toimenpidesuunnitelmasta laadittiin erillinen toimeenpano- ja viestintäjulkaisu, joka julkaistiin kesäkuussa 2021. Ydinviesti toimenpidesuunnitelman toimeenpanossa perustuu YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommenttiin nro 13 vuodelta 2011: *Jokaisella lapsella ja nuorella on oikeus väkivallattomaan lapsuuteen ja nuoruuteen ja kaikkea lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa voidaan ja tulee ehkäistä*. (Korpilahti 2021.)

Toimeenpano- ja viestintäjulkaisun luku 5 keskittyy seksuaaliväkivaltaan. Luvun johdannossa todetaan, että lasten ja nuorten parissa työskentelevien ammattilaisten tietämystä lisäämällä parannetaan heidän kykyään havaita ja käsitellä tapauksia lapsisensitiivisesti ja varhaisessa vaiheessa. Johdannossa muistutetaan myös siitä, että Suomi on sitoutunut ammattilaisten kouluttamiseen seksuaaliväkivallan estämiseen ja tunnistamiseen myös kansainvälisissä ja kansallisissa sopimuksissa. (Korpilahti 2021, 80.)

Lapsiin ja nuoriin kohdistuvan seksuaaliväkivallan riski on kasvanut koronapandemian aikana, kun erilaisissa verkkoympäristöissä vietetty aika on kasvanut etäopiskelun lisääntyneenä ja sosiaalisten kontaktien ja vapaa-ajan harrastusten rajoitusten myötä. Pandemian jälkihoidossa tulee entistä paremmin huolehtia niin lasten vanhempien kuin lasten parissa työskentelevien tietoisuuden

lisäämisestä seksuaaliväkivaltaan liittyvistä ilmiöistä ja niiden ennaltaehkäisemisestä. ”*Lapsiin ja nuoriin kohdistuviin seksuaalirikoksiin puuttumiseen ja kansallisen sekä kansainvälisen viranomaistoiminnan tehokkuuteen ja saatavuuteen pitää myös kiinnittää huomiota.*” (Korpilahti 2021, 79.)

Toimeenpano- ja viestintäjulkaisun luvun 5 alle on koottu yhteensä 19 toimenpidettä alkuperäisestä Väkivallaton lapsuus -julkaisusta ja näiden toimenpiteiden toimeenpanosuunnitelma. Näiden 19:n toimenpiteen sisältö liittyy erityyppisen seksuaaliväkivallan ehkäisyyn, haittojen minimointiin ja uhrin aseman parantamiseen. (Korpilahti 2021, 80.)

Yksi näistä 19:sta toimenpiteestä on alkuperäisen Väkivallaton lapsuus -toimenpidesuunnitelman lukuun 11 liittyvä toimenpide 4. Sen varsinainen toimenpide kohdistuu erityisesti lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan laittoman kuvamateriaalin poistoon verkosta. Vastuutahoiksi on määritelty myös Sisäministeriö, poliisi ja Poliisihallitus. Toimeenpanosta vuosina 2020–2025 määritellään, että Poliisihallitus, Poliisiammattikorkeakoulu ja Terveiden ja Hyvinvoinnin laitoksen Barnahus-hanke kehittävät yhteistyössä viranomaisille, erityisesti poliisille, kansallista koulutusta digitaalisessa mediassa tapahtuvasta lapsiin kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta. Toimeenpanokirjauksessa mainitaan, ettei vastaavaa koulutusta ole aikaisemmin poliisihallinnossa järjestetty. (Korpilahti 2021, 96.)

Toimeenpano- ja viestintäsuunnitelmassa on niin luvussa 5 kuin muissakin luvuissa useita muitakin toimenpiteitä, jotka kytkeytyvät tavalla tai toisella suoraan tai välillisesti verkkovälitteisen lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ennalta estämiseen tai torjuntaan. Tämä opinnäytetyö kytkeytyy täten tiiviisti kansalliseen laajan toimenpideohjelman toimeenpanoon ja toteutukseen.

Barnahus-hanke

Sosiaali- ja terveysministeriön rahoittamassa ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) koordinoimassa Barnahus-hankkeessa tehostetaan kansallisesti lapsiin kohdistuvien väkivaltarikosepäilyiden selvitysprosesseja ja väkivaltaa kokeneiden lasten tukea ja hoitoa moniviranomaisyhteistyössä (THL 2019). Poliisi ja syyttäjälaitos osallistuvat hankkeeseen vuodesta 2020 lähtien. Hanke linkittyy myös kansalliseen Väkivallaton lapsuus- toimenpidesuunnitelmaan lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä. (Korpilahti 2019.)

Työskentelen itse toisena poliisiasiantuntijana hankkeessa vielä tämän ensimmäisen opiskeluvuoteni ajan. Hankkeella on ollut merkitystä poliisin lapsiin kohdistuvan seksuaali- ja väkivaltarikosten tutkintaa kehitettäessä. Hankkeessa poliisiasiantuntijoilla on ollut mahdollisuus

selvittää lapsirikostutkinnan nykytila, josta laadittu selvitys on poliisin sisäisesti saatavilla (Lehtinen & Rossi, 2021).

Selvityksessä ilmenneet kymmenen kehityskohtaa julkistettiin ja yhtenä kehityskohteena oli tarve lisätä koulutusta poliisissa erityisesti verkkovälitteisiin tekemuotoihin liittyen. Tämä opinnäytetyö vastaa osaltaan siihen tarpeeseen. Selvityksen perusteella poliisihallituksessa julkaistaan hankkeen poliisiasiantuntijoiden toimesta vuoden 2021 lopussa käsikirja lapsiin kohdistuvien seksuaali- ja väkivaltarikosten tutkintaan. Käsikirjaan on tulossa myös oma osionsa verkkovälitteisistä lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista. (Lehtinen & Rossi, 2021.)

VANUPO

Valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma VANUPO on lakisääteinen, valtioneuvoston nelivuotiskausittain hyväksymä poikkihallinnollinen ohjelma, jonka tavoitteena on edistää nuorten kasvu- ja elinoloja. VANUPO:n avulla tehostetaan nuorten kasvu- ja elinolojen parantamiseen käytettävien, eri toimialoilla olevien voimavarojen tuloksellista käyttöä. Ohjelman painopisteet kuitenkin kohdistuvat erityisesti nuoruuden ydinalueeseen, eli noin 12–25-vuotiaiden nuorten kasvu- ja elinolojen kehittämiseen.

Hallitusohjelman mukaisesti VANUPO:ssa on otettu pääteemoiksi nuorten syrjäytymisen ehkäisy ja osallisuuden vahvistaminen. Syrjäytymistä ehkäistään tehokkaimmin varmistamalla jokaiselle nuorelle merkityksellisen elämän edellytykset. Näitä päämääriä tavoitellaan ohjelmassa kolmen tavoitekokonaisuuden kautta: 1) Nuorella on edellytykset sujuvaan arkeen – syrjäytyminen vähenee; 2) Nuorella on keinot ja taidot osallistumiseen ja vaikuttamiseen; 3) Nuori luottaa yhteiskuntaan - yhdenvertaisuus ja turvallisuus vahvistuvat. (OKM 2020.)

Kolmannen tavoitekokonaisuuden: *Nuori luottaa yhteiskuntaan – yhdenvertaisuus ja osallisuus vahvistuvat* – alaisuudessa yhtenä tavoitteena on vahvistaa koordinaatiota nuoriin kohdistuvan some-houkuttelun (grooming) ehkäisemiseksi. Tätä tarkoitusta varten on perustettu eri ministeriöiden välinen koordinaatiohanke. (OKM 2020.) Koordinaatiohankkeessa on poliisin puolelta edustus sekä Poliisihallituksesta että Sisäministeriön poliisiosastolta.

7 KOULUTUKSEN SUUNNITTELU JA TOTEUTUS

7.1 Koulutuksen suunnittelu

Koulutuksen toteutus aloitettiin yhteistyössä Poliisiammattikorkeakoulun kyberrikosten kokonaisuudesta vastaavien opettajien, Tero Toiviaisen ja Jani Peltosen kanssa. Toiviainen vastaa Poliisiammattikorkeakoulussa verkkovälitteisten lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten koulutuskokonaisuuden lisäämisestä poliisiopiskelijoille. Käydyissä neuvotteluissa ilmeni, että koulutusta tulisi lisätä kaikille eri koulutusasteille, joilla on hyvin erilainen taitotaso ja osaaminen ennestään.

AMK-tasoisien opinnäytetyön laajuutta silmällä pitäen päädyimme siihen lopputulokseen, että tavoitteena on tuottaa koulutukseen yleinen aloitusosuus; ilmiön perusteet. Loput koulutusmoduulit tulee Poliisiammattikorkeakoulun laatia tarkemmin eri koulutustasoille tehtävän ja kurssin mukaisesti; ICT-tutkijoille omat osuutensa ja taktisille omansa. Joillekin kursseille esimerkiksi peruskoulutuksessa tai kenttä- ja hälytystoiminnan täydennyskoulutuksena saattaisi riittää pelkästään ilmiön perusteiden hallinta, eli tämän verkkokoulutuksen suorittaminen.

Kyberrikosten opettajien kanssa tehdyn alkupohdinnan jälkeen kontaktoimme koko työryhmää, jonka tehtäväksi Poliisiammattikorkeakoulussa on annettu luoda verkkovälitteisistä lapsiin kohdistuvista rikoksista lisää koulutusta eri koulutustasoille. Työryhmään kuului Poliisiammattikorkeakoulun puolesta vastuuvetäjänä edellä mainittu Tero Toiviainen, lapsirikostutkinnan erityiskoulutuksen vetäjä Tiina Väkiparta, rikosprosessioikeuden asiantuntija ja yliopettaja Satu Rantaeskola ja täydennyskoulutuksesta vastaavaa koulutuspäällikkö Matti Hänti.

Koulutus on rakentunut alkupohdintojen jälkeen pitkälti opinnäytetyötä tehdessäni omien pohdintojen ja työtä ohjanneen yliopettaja Satu Rantaeskolan kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta. Ohjaajan antama palaute on ollut arvokasta, koska hänellä oli viimeaikaista kokemusta erityisesti valtakunnallisten verkkokoulutusten laatimisesta poliisihallinnolle.

7.2 Koulutuksen toteutus

Koulutuksen suunnittelu lähti liikkeelle ensimmäisestä tutkimuskysymyksestä: . Työn produktina rakentunut koulutus on vastaukseni siihen kysymykseen. Opinnäytetyön varsinaisessa produktissa pyrin vastaamaan erityisesti tutkimuskysymyksiin kaksi ja kolme. Koulutus päätettiin toteuttaa monimuoto-opiskeluun parhaiten soveltuvana verkkokoulutuksena. Tarkoitus oli luoda

tallennettavia lyhyitä osuuksia ilmiön perustasta. Nämä osuudet voisi liittää osaksi minkä tahansa kohdeyleisön koulutusta antamaan perustiedot ilmiöstä sekä siihen liittyvästä lainsäädännöstä.

Aloitin laatimaan varsinaista koulutusta PowerPoint -muotoisena diapakettina jo hyvin varhaisessa vaiheessa keväällä. Ensimmäisen koeversion aika tuli luontevasti käsille, kun sain pyynnön luennoida lapsiin kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta ilmiönä yliopistollisten sairaaloiden lasten ja nuorten oikeuspsykologian ja -psykiatrian yksiköille. Kohderyhmä oli tarpeeksi lähellä opinnäytetyöni kohderyhmää (poliisihallinnon lapsirikostutkijoita), että pystyin kasaamaan luennon samojen painotusten mukaisesti molempien ryhmien ollessa tiiviisti tekemisissä lapsiin kohdistuvien rikosten oikeusprosessin kanssa.

Teoriaosuutta varten perehdyin keväällä 2021 niihin kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin, joissa erityisesti mainitaan verkkovälitteinen lapsiin kohdistuva seksuaalirikollisuus. Nämä sopimukset on esitelty tarkemmin tämän raportin luvussa 5. Tutustuin myös voimassa olevan rikoslain 17 ja 20 lukujen niihin pykäliin, joita voidaan soveltaa verkkovälitteisten tekemuotojen osalta. Mainitut rikoslain pykälät on avattu tarkemmin raportin luvussa 6. Kansallisen lainsäädännön tulkinnassa käytin apuna erityisesti Timo Ojalan Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset- teosta (2012) ja Tolvasen ja Forssin artikkelia Lapsen houkuttelemisen seksuaalisiin tarkoituksiin vuodelta 2013. Seksuaalirikosten kokonaisuudistukseen perehdyin vain niiden ehdotettujen pykälien osalta, joissa verkkovälitteinen tekemuoto oli mahdollinen (OMML 2020:9). Ne on kuvattu myös tämän raportin luvussa 6.

Ilmiön laajempaa kuvaamista varten olen seurannut keväästä 2021 saakka verkkovälitteisestä lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta julkaistuja tutkimuksia ja selvityksiä, joita erityisesti kansainvälisesti on saatavilla melko laajasti. Niitä on seurattu tämän opinnäytetyön raporttiosuuden kirjoittamiseen, loka–marraskuuhun 2021, saakka. Nämä on kuvattu raportissa kirjallisuuskatsauksen yhteydessä luvussa 3.

7.3 Koulutusmateriaalin testaus

Ensimmäisen testiversion koulutuksesta pidin videon välityksellä kahtena 45 minuutin pituisena luentona keväällä 2021 yliopistollisten sairaaloiden lasten ja nuorten oikeuspsykologian ja -psykiatrian yksiköille. Osallistujat koostuivat psykologeista, sosiaalityöntekijöistä ja lääkäreistä, jotka työskentelevät lapsiin kohdistuvien seksuaali- ja väkivaltarikosten selvittämisen parissa em. yksiköissä. Koulutuksesta pyydettiin palautetta verkkokyselyn muodossa, mutta palautteeseen vastaamisen aktiivisuus ei ollut kovin suurta; lopulta vain 7 koulutukseen osallistunutta vastasi.

Heistä kuusi oli melko tyytyväisiä tai erittäin tyytyväisiä koulutuksen antiin ja vain yksi ei tyytyväinen, eikä tyytymätön. 83% vastaajista koki saavansa luennoista irti omassa työssään hyödynnettäviä tietoja ja yksi ei osannut sanoa. Luennoissa koettiin hyväksi luentojen lyhyt ja tiivis kesto, rikosnimikkeiden erottelu, luennoitsijan selkeys ja tieto lainsäädännön tulevista uudistuksista.

"Sopivan monipuolinen katsaus aiheeseen, mutta silti hyvin koossa pysyvä kokonaisuus, jota oli helppo kuunnella ja seurata" (osallistujan kommentti).

Parannusehdotuksena esitettiin tapausesimerkkejä ja käytännönläheisyyttä. Niitä lisäsin koulutukseen palautteen mukaisesti. Yksi vastaaja koki lainsäädännön ja rikosnimikkeiden käsittelyn liiankin tutuksi asiaksi. Tämä pitää varmasti paikkaansa lapsirikostutkintaa varsinaisesti jo työnään tekevien kuulijoiden osalta, mutta saattaa olla ilmiön perusteita tuntemattomalle rikosprosessin toimijalle se koulutuksen tärkein anti, mistä syystä osuutta ei poistettu koulutuksesta. Muokkasin kuitenkin rikosnimikkeisiin keskittyvää osiota lyhyemmäksi ja jätin seksuaalirikoslain kokonaisuudistuksen ehdotettujen pykälien osuuden koulutuksesta pois, sillä kyseessä ei ole vielä voimassa olevaa tai varmasti edes sellaisenaan voimaan tulevaa lainsäädäntöä.

Toisen, hyvin pitkälle lopullisen koulutuksen näköisen luennon pidin Poliisiammattikorkeakoulussa lapsirikostutkinnan erityiskoulutuksessa lokakuussa 2021. Palaute oli positiivista; erityisesti koulutuksen selkeyttä kiiteltiin edelleen. Varsinaisia kehitysehdotuksia ei tällä kertaa nostettu esiin.

7.4 Koulutuksen lopullinen rakenne

Rakenteeksi kaavailin ensin kahden oppitunnin mittaista luentoa, 45 minuuttia ilmiöstä yleisesti ja 45 minuuttia lainsäädännöstä aiemmin pitämieni luentojen mukaisesti. Ohjaavan opettajan kanssa käydyn keskustelun jälkeen päädyin kuitenkin pätkimään koulutusosuudet huomattavasti lyhyemmiksi, erillisiksi kokonaisuuksiksi, joissa keskityttiin jokaisessa yhteen tai kahteen pääteemaan. Verkkokoulutuksessa opiskelijan mielenkiinnon pitäminen yllä vaatii hieman erilaista otetta kuin fyysisesti luokkatilassa pidetyissä luennoissa.

Koulutusvideot olen laatinut Microsoft-Powerpoint-ohjelman diaesityksenä, jonka jokaisen dian yhteyteen on nauhoitettu puhe. Dioihin on lisätty lisätietona ns. HotSpot-toiminnolla lisäkohtia, joihin on lisätty ylimääräistä tietoa kurssin osallistujille, jotka haluavat tutustua aihepiiriin tarkemmin. Koulutuksen diaesitykset on liitetty PDF-muodossa tämän raportin liitteiksi 1–3. Varsinainen verkkokoulutus puhuttuine diaesityksineen on poliisiorganisaatiossa työskentelevälle henkilöstölle saatavilla poliisin sisäisellä täydennyskoulutusalueella.

Koulutuksen lopulliseksi rakenteeksi muotoutuivat seuraavat moduulit:

OSA I: Kyberympäristö ja käsitteistö

OSA II: Ikäraajat ja tekotavat

OSA III: Suomea sitovat kansainväliset velvoitteet ja kansallinen lainsäädäntö

BONUSKOHDAT: Toimijoita Suomessa ja maailmalla (ns. HotSpot-toiminto)

8 LOPUKSI

Tässä raportissa olen esitellyt, mistä tämän opinnäytetyöni ajatus ja suunnittelu lähti ja mitkä ovat työn taustat. Aluksi selvitin verkkovälitteisen lapsiin kohdistuneen seksuaalirikollisuuden ilmiön nykytilaa kirjallisuuskatsauksen avulla, jonka jälkeen aiheeseen liittyvä kansainvälinen ja kansallinen normisto on analysoitu tarkemmin lainopin keinoin. Toiminnallisen opinnäytetyön produktina toteutetun varsinaisen verkkokoulutuksen suunnittelu ja toteutusprosessi on kuvattu luvussa 7.

Varsinainen verkkokoulutus on kansainvälisen ja kansallisen normiston osalta luonnollisesti suppeampi käytännön toteutuksen mielekkyyden takia, mutta aiheesta kiinnostuneille löytyy koulutuksesta vinkkejä, mistä etsiä lisää tietoa tämän opinnäytetyön raportin lisäksi.

Olen kouluttanut viime vuosina tästä aihepiiristä paljon, joten opinnäytetyön aiheen valinta oli hieman kaksiteräinen miekka. On mielekästä paneutua aiheeseen, johon olen jo entisestään perehtynyt ja joka on ammatillisesti erittäin kiinnostava, mutta toisaalta pohdin, olisiko ollut oppimiskokemuksen kannalta mielekkäämpää tutkia jotain, mikä olisi itselle täysin vierasta. Päädyin kuitenkin valitsemaan tämän koulutuksen tuottamisen osana opintojani, mikä näin jälkikäteen katsottuna oli varmasti ajankäytöllisesti paras ratkaisu. Opintojen suorittaminen hanketyön rinnalla on ollut mielekästä, mutta myös aikaa vievää, joten näiden kahden teeman yhdistäminen on ollut järkevää.

8.1 Mitä tekisin toisin?

Suunnittelin työni siten, että toteutan verkkokoulutuksen viimeisenä saatuani kokemukset ja palautteet aiemmista samasta aiheesta pitämistäni koulutuksista sekä poliisissa että rikosprosessissa toimiville muille ammattilaisille yliopistollisten sairaaloiden lasten ja nuorten oikeuspsykologian ja -psykiatrian yksiköissä. Nyt laatisin verkkokoulutuksen kuitenkin jo sen verran aiemmassa vaiheessa, että olisin pystynyt testaamaan sitä vielä esimerkiksi jollain testiyleisöllä, joka ei tunne aihepiiriä. Verkkokoulutuksesta esimerkiksi kenttävuorolta saatu palaute olisi tässä vaiheessa kullanarvoista. Koen kuitenkin tämän koulutuksen hyvänä alkuna, jota on mahdollista vielä opinnäytetyön palauttamisen jälkeenkin mahdollisuuksien mukaan päivittää.

8.2 Jatkokoulutuksen suunnittelu

Tässä opinnäytetyössä laadittava koulutus rajattiin tarkoituksella koskemaan ilmiön perusteita. Pelkkä perusteiden kouluttaminen ei kuitenkaan riitä, sillä Suomen poliisissa ei ennestään ole koulutusta näiden rikosten esitutinnan laadun varmistamiseksi. Aihepiirin onnistunut esitutkinta vaatii monenlaista erikoistumista niin lapsirikostutinnan, avointen lähteiden tiedustelun, kuvamateriaaliin liittyvien erikoisseikkojen sekä tietoteknisen tutkinnan mahdollisuuksien ymmärtämisestä. Lisäksi yhteistyö eri toimijoiden välillä niin poliisin sisällä (tietotekniset tutkijat, lapsirikostutkijat, tiedustelu, tarkkailu) kuin muidenkin viranomaisten välisesti (koulu- ja opetustoimi, terveys- ja sosiaaliviranomaiset) sekä aihepiirin parissa työskentelevien järjestötoimijoiden, verkko-operaattorien ja palveluntarjoajien kanssa on avain ilmiön tehokkaaseen torjumiseen ja tutkintaan. Kaikki tämä vaatii perehtymistä, mikä taas vaatii kansallisesti kohdennettua koulutusta aihepiirin parissa.

Onneksi ongelma on tiedostettu ja erityiskoulutusta pyritään Poliisiammattikorkeakoulussa lisäämään eri tutkintoasteille ja ammatillisen täydennyskoulutuksen puolelle. Toivon pystyvän tällä koulutuspaketilla helpottamaan tätä työtä tarjoamalla kaikille syvemmmälle kurotaville koulutuksille valmiin starttipaketin. Vuoden 2021 lopussa tämän opinnäytetyön palauttamisen aikaan ilmestyvä poliisin käsikirja lapsiin kohdistuvien seksuaali- ja väkivaltarikosten tutkinnasta pitää sisällään myös oman osionsa verkkovälitteisistä lapsiin kohdistuneista seksuaalirikoksista. Osion jalostaminen käytännön työtä tekevien koulutuspaketiksi viranomaisille voisi olla tarpeellista.

8.3 Jatkotutkimusehdotus

Verkkovälitteistä lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa on tutkittu vielä verrattain vähän. Aihepiirin parista nousee paljon mielenkiintoisia ajatuksia sen suhteen, kuinka tutkimusta voisi jatkaa. Olisin kiinnostunut tutkimaan esimerkiksi sitä, kuinka poliisissa kirjataan verkkovälitteisen lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten eri tekemuodot, ja kuinka tapaukset menestyvät rikosprosessissa. Kuinka erityisesti palveluntarjoajien tuottamat raportit käsitellään, ymmärretään ja osataan hyväksikäyttää esitutkinnassa poliisin tiedustelusta syyteharkintaan ja tuomioon saakka? Mitkä seikat vaikuttavat siihen, päätyykö tapaus syytteeseen? Voitaisiinko huolellisella kirjaamisella ja ilmiön ymmärryksen parantamisella vaikuttaa siihen, että useampia tekoja päätyisi tuomiolle saakka?

Olisi lisäksi kiinnostavaa tutkia Jolebyn ruotsalaistutkimuksen mukaisesti, onko esimerkiksi esitutkinnan aikana pyydytyillä ja uhrista toteutetuilla haitanarvioilla merkitystä syyteen nostamiseen ja tapauksen tuomioon erityisesti sellaisissa tapauksissa, joissa fyysistä kohtaamista

ei ole tapahtunut? Kaikkiin edellä esitettyihin kysymyksiin voitaisiin kuitenkin vaikuttaa viranomaisten ammattitaidon parantamisella; koulutusta tulisi lisätä niin esitutkintaviranomaisille kuin koko syyteharkinnan ja tuomioistuinketjullekin tämän ilmiön erityispiirteistä. Pienikin sysäys voi saada kehityksen rattaat liikkeelle ja todellista vaikutusta aikaiseksi.

Jostain tulee kuitenkin laajakin kehityshankkeet aloittaa. Tässä opinnäytetyössä laaditulla koulutuksella pyrittiin luomaan perustaa tuleville poliisin tutkimus-, kehittämis-, innovointi- ja koulutushankkeille tämän jatkuvasti kasvavan aihepiirin parissa.

LÄHTEET:

Berners-Lee, Tim 1989: Information management- A proposal. Luettavissa: cern.info.ch - [Tim Berners-Lee's proposal](#) Luettu 2.11.2021.

Bildjuschkin, Katriina & Ewalds, Helena & Hietamäki, Johanna & Kettunen, Hanna & Koivula, Tanja & Mäkelä, Jukka & Nipuli, Suvi & October, Martta & Peltonen, Joonas & Siukola, Reetta 2020: Väkivaltakäsitteiden sanasto. Työpaperi 01/2020. Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL). Luettavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-211-6> Luettu 2.4.2021.

Council of Europe 2018: Guidelines to respect, protect and fulfil the rights of the child in the digital environment. Luettavissa: [Guidelines to respect, protect and fulfil the rights of the child in the digital environment - Recommendation CM/Rec\(2018\)7 of the Committee of Ministers \(coe.int\)](http://www.coe.int/t/t09/Convention/Convention_for_the_Protection_of_Children_in_Digital_Environment/Convention_for_the_Protection_of_Children_in_Digital_Environment_Recommendation_CM/Rec(2018)7_of_the_Committee_of_Ministers_(coe.int).pdf) Luettu 1.4.2021.

Ellonen Noora & Rantaeskola Satu 2016: Lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosepäilyjen tutkinta. Poliisiammattikorkeakoulun oppikirjat 24. Poliisiammattikorkeakoulu, Tampere. Luettavissa: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-815-315-6> Luettu 2.11.2021.

KK 583/2017 vp. Kirjallinen kysymys lapsipornografia- ja lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö - termien muuttamisesta lainsäädännössä 18.12.2017. Kansanedustaja Eloranta, Eeva-Johanna.

Europol 2021: Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA), Publications Office of the European Union, Luxembourg. Luettavissa: <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/internet-organised-crime-threat-assessment-iocta-2021>> Luettu 11.11.2021.

Europol 2021: European Union serious and organised crime threat assessment, A corrupting influence: the infiltration and undermining of Europe's economy and society by organised crime, Publications Office of the European Union, Luxembourg. Luettavissa: https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/documents/socta2021_1.pdf Luettu 12.4.2021.

Frände, Dan & Matikkala, Jussi & Tapani, Jussi & Tolvanen, Matti & Viljanen, Pekka & Wahlberg, Markus 2018: Keskeiset rikokset. Edita Publishing Oy. ISBN 978-951-37-7281-9.

Greijer, Susanna & Doek, Jaap 2016: Terminology guidelines for the protection of children from sexual exploitation and sexual abuse. Luettavissa: <http://luxembourgguidelines.org/> Luettu 1.4.2021.

HE 6/1997. Hallituksen esitys Eduskunnalle oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan kohdistuvia rikoksia sekä seksuaalirikoksia koskevien säännösten uudistamiseksi.

HE 99/2006. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lapsipornografian levittämisen estotoimista.

HE 282/2010. Hallituksen esitys eduskunnalle lasten suojelemista seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan koskevan Euroopan neuvoston yleissopimuksen hyväksymiseksi ja siihen liittyviksi laeiksi.

HE 141/2011. Hallituksen esitys eduskunnalle lasten myynnistä, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta tehdyn lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan hyväksymisestä ja laiksi pöytäkirjan lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta.

Husa, Jaakko & Mutanen, Anu & Pohjolainen, Teuvo 2008: Kirjoitetaan juridiikkaa : Ohjeita oikeustieteellisten kirjallisten töiden laatijoille. Talentum, Helsinki.

Hyppönen, Mikko 2021: Internet. Werner Söderström Osakeyhtiö (WSOY), Helsinki.

Insoll, Tegan & Ovaska, Anna & Vaaranen-Valkonen, Nina 2021: CSAM Users In the Dark Web: Protecting children through prevention. (Suojellaan Lapsia ry. ReDirection Survey Report 2021).
Luettavissa: [ReDirection Survey Report – Suojellaan Lapsia](#) Luettu 2.11.2021.

Joleby, Malin 2021: Technology-assisted child sexual abuse. Doctoral Dissertation in Psychology, Department of Psychology, University of Gothenburg
Luettavissa: <http://hdl.handle.net/2077/69758> Luettu 18.10.2021.

Juusola, Aino & Simola, Tanja & Tasa, Janita & Karhu, Eveliina & Sillfors, Pauliina 2021: Grooming lasten silmin -selvitys 11–17-vuotiaiden lasten ja nuorten kokemasta groomingista netissä. Pelastakaa Lapset ry, Helsinki. Luettavissa: [grooming_lasten_silmin_2021-2.pdf \(amazonaws.com\)](#) Luettu 2.11.2021.

Kohler, Riikka 2021: Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten torjunta - Kansainväliset velvoitteet ja vaikutukset kansalliseen seksuaalirikoslainsäädäntöön. OTM opinnäytetyö, Itä-Suomen yliopisto. Luettavissa: [1613118315839589061.pdf \(uef.fi\)](#) Luettu 15.10.2021.

KKO 2018:70. Diaarinumero R2016/345.

Korpilahti, Ulla & Kettunen, Hanna & Nuotio, Erika & Jokela, Satu & Nummi, Vuokko Maria & Lillsunde Pirjo (toim.) 2019: Väkivallaton lapsuus – toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020 – 2025. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:27. Helsinki. Luettavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4123-6> Luettu 29.4.2021.

Korpilahti, Ulla (toim.) 2021: Väkivallaton lapsuus 2020 – 2025, Toimeenpano- ja viestintä. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2021:17. Helsinki, Sosiaali- ja terveysministeriö. Luettavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-5406-9> Luettu 14.9.2021.

Kotimaisten kielten keskus 2020: Kielitoimiston sanakirja, verkkosivu. Päivitetty 11.11.2020. Luettavissa: [Kielitoimiston sanakirja](#) Luettu 30.10.2021.

Laajasalo, Taina & Rajala, Rika 2019: Barnahus-hankesuunnitelma vuosille 2019–2021. Luettavissa: <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/barnahus-hanke> Luettu 18.4.2021.

Lahtinen, Hanna-Mari & Laitila, Aarno & Korkman, Julia & Ellonen, Noora 2018: Children’s disclosures of sexual abuse in a population-based sample. Child Abuse & Neglect 76. Luettavissa: <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2017.10.011> Luettu 2.11.2021.

Lapsen oikeuksien komitea 2011: Suomea koskevat päätelmät, 57.istunto. CRC/C/FIN/CO/4*. Luettavissa: [ADVANCE UNEDITED VERSION \(um.fi\)](#) Luettu 1.4.2021.

Lapsiasiavaltuutettu 2021: Verkkosivut: Lapsen oikeuksien sopimus. Luettavissa: [Lapsen oikeuksien sopimus | Lapsiasiavaltuutettu](#) Luettu 1.4.2021.

Lehtinen Miia & Rossi Maria 2021: Selvitys poliisin lapsirikostutkinnan tilasta 2020. Poliisihallitus POL-2021-27495. Sisäinen lähde, käyttö rajattu JulkL 24.1 § 5 k.

Lehtinen Miia & Rossi Maria 2021: Poliisin käsikirja lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosten tutkintaan. Poliisihallitus, Helsinki.

Lyytinen, Jarkko 2020: Tiktokin tanssiva vallankumous, kolumni 4.10.2020, Helsingin sanomat. Luettavissa: [Tiktokin tanssiva vallankumous - Sunnuntai | HS.fi](#) Luettu 7.11.2021.

Länsimäki, Maija 1992: Insesti ja lapsen seksuaalinen riisto, artikkeli 4/1992. Kielikello, Kielenhuollon tiedotuslehti. Luettavissa: [Insesti ja lapsen seksuaalinen riisto - Kielikello](#) Luettu 2.4.2021.

Malin, Tiina 2020: Lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten rangaistuskäytäntö, Katsauksia 44/2020. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta, kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-0678-0> Luettu 2.11.2021.

Mannila 2021: Kirjallisuuskatsaus opinnäytetyön muotona. Verkkolehti, Vaasan ammattikorkeakoulu (YAMK). Luettavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe202102114568> Luettu 2.11.2021.

Marill, Thomas & Roberts, Lawrence G. 1966: Toward a Cooperative Network of Time Shared Computers. Luettavissa: DOI: 10.1145/1464291.1464336 Luettu 7.11.2021.

NetClean 2021: COVID-19 Impact 2020. A report about Child Sexual Abuse Crime. Luettavissa: [The NetClean Report - A report on child sexual abuse crime](#) Luettu 2.11.2021.

Oikeusministeriö 2020: Seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistus. Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja (OMML) 2020:9. Luettavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-874-5> Luettu 2.11.2021.

Ojala, Timo 2012: Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset. Edita Publishing Oy.

Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM), lapsi- ja nuorisopoliittinen työryhmä 2020: Valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma 2020–2023: Tavoitteena nuoren merkityksellinen elämä ja osallisuus yhteiskunnassa. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2/2020. Helsinki. Luettavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-697-3> Luettu 15.10.2021.

Poliisihallitus 2020: Poliisihallituksen ja Poliisiammattikorkeakoulun välinen tulossopimus vuodelle 2021. POL-2020-79684.

Shannon, David 2008: Online Sexual Grooming in Sweden – Online and Offline Sex Offences against Children as Described in Swedish Police Data. Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention, 9:2, 160–180.

Smahel, David & Machackova, Hana & Mascheroni, Giovanna & Dedkova, Lenka & Staksrud, Elisabeth & Ólafsson, Kjartan & Livingstone, Sonja & Hasebrink Uwe 2020: EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries. EU Kids Online. Luettavissa: <https://doi.org/10.21953/lse.47fdeqj01of0> Luettu 7.11.2020.

Suomen Delfins 2020: Mitä lapseen kohdistuva seksuaaliväkivalta on? -artikkeli 21.9.2020 verkkosivulla ja uutiskirjeessä. Luettavissa: [Mitä lapseen kohdistuva seksuaaliväkivalta on? - Suomen Delfins ry](#) Luettu 2.11.2021.

Tasa, Janita 2016: Sanoilla on merkitystä – käsitteiden määrittelyä. Teoksessa Oinas, Merja-Maaria, Pietilä, Mika & Tuohino, Venla (toim.), Kysy, kohtaa ja kuuntele. Opas seksuaalisen houkuttelun ja seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisyyn nuorisotyössä. Oulu: Oulun kaupunki, Koordinaatti.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) 2020: Poliisi mukana kehittämässä lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaaliepäilyjen tutkintaa. Uutinen 27.8.2020. Luettavissa: <https://thl.fi/fi/-/poliisi-mukana-kehittamassa-lapsiin-kohdistuvien-vakivalta-ja-seksuaaliepailyjen-tutkintaa> Luettu 25.3.2021.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) 2021: Kouluterveyskyselyn 2021 tulokset. Luettavissa: [Kouluterveyskyselyn tulokset - THL](#) Luettu 2.11.2021.

Tolvanen, Matti & Forss, Marko 2013: Lapsen houkuttelemisen seksuaalisiin tarkoituksiin. Edilex 35.

Valtioneuvosto 2021: Kansallinen lapsistrategia. Komiteamietintö: Kansallisen lapsistrategian parlamentaarinen komitea. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:8. Helsinki. Luettavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-777-5> Luettu 1.8.2021.

Valtioneuvosto 2021: Kansallisen lapsistrategian toimeenpanosuunnitelma: Valtioneuvoston periaatepäätös. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:81. Helsinki. Luettavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-868-0> Luettu 15.10.2021.

Vilka Hanna & Airaksinen Tiina 2003: Toiminnallinen opinnäytetyö. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.

We Protect Global Alliance 2021: Global Threat Assessment 2021. Luettavissa: [Global Threat Assessment 2021 - WeProtect Global Alliance](#) Luettu 2.11.2021.

World Wide Web Foundation 2021: Verkkosivut. Luettavissa: [History of the Web – World Wide Web Foundation](#) Luettu 2.11.2021.